Article

IJOKS

International Journal of Kurdish Studies
(ISSN:2149-2751)
4 (2), pp. 562–579
http://www.ijoks.com

Fantastic in novel "Shari mosiqare Spiekan" by Bextiar Ali

Abdulla M. Amin[1] *Azad Mohammed Saeed*[2]

Received: Mar 07, 2018 **Reviewed**: Apr 07, 2018 **Accepted**: Apr15, 2018

Abstract

In the Kurdish literature specially in the Kurdish novel, fantastic is not so old, also there is not too many fantastic novel writers in the Kurdish literature, fantastic is also known as a free kind literature, it has some characteristics which can't be found in other genres, the Portuguese teziftian to dourfie mentioned all basis of art for this kind of literature in the book of " the gate to fantastic literature " , in this research we choose only one kind which is the kind of place in the novel of (Shari mosiquare Spiekan) that is written by (Bakhtiar Ali). It's obvious that place is one of the most basic kinds of novel and in the fantastic novel it is meant to be abnormal place. The research consists of introduction, two parts and results: The first part named under (the place of fantastic in novel) and it's divided into two sorts. In the first explains the place of fantastic theoretically, in the second explains about the place of fantastic in the novel, and in the second part practically talks about the places of fantastic novel (Shari mosiqare spiekan) and well explained, and in the last the results and the list of resources are written.

Keywords: Fantastic, Real Space, Fantastic Space, Shari Mosiqara Spiekan, Gelasi Spian, Anfal

Recommended citation:
Amin, A.M.&Saeed, A.M., (2018). Fantastic in novel "Shari mosiqare Spiekan" by Bextiar Ali. *International Journal of Kurdish Studies* 4 (2), 562–579. doi: 10.21600/ ijoks.454483

[1] Asst. Prof., Department of Kurdish language, School of Language, Sulaimani University, Sulaimani , KRG, Iraq, E-mail: muhamad.tatani@yahoo.com
[2] Lecture, Department of Kurdish language, Faculty of Education, Koya University, Erbil, KRG, Iraq, E-mail:azad.mohammed@koyauniversity.org

شوێنی فانتازیا لە (ڕۆمانی شاری مۆسیقارە سپییەکان)ی(بەختیار عەلی)دا

شیکارییەك بۆ کارکردنی ئێمە لەگەڵ شوێنی فانتازی لە ڕۆمانی شاری مۆسیقارە سپییەکاندا

(لێکۆڵینەوەیەکی شیکاری و تیۆرییە)

پ.ی.د.محەمەد ئەمین عەبدوڵا م.ئازاد محەمەد سەعید

سکوڵی زمان - زانکۆی سلێمانی

پێشەکی:

لە ئەدەبی کوردی و بە تایبەتی لە ڕۆمانی کوردیدا، فانتازیا زۆر کۆن نییە، هە روەها نووسەرانی ڕۆمانی فانتازی لە ئەدەبی کوردیدا زۆر نین، فانتازیا وەکو ڕەگەزێکی ئەدەبی سەربەخۆ ناسراوە، چەند تایبەتمەندییەکی هەیە کە لە ژانرەکانیی دیکەدا نییە، تزفتیان تۆدۆرۆفی پرتوگللی لە کتێبی "دەروازەیەك بۆ ئەدەبی فانتازیا "دا گشت بنەما هونەرییەکانی ئەم جۆرەی ئەدەبی بەرجەستە کردووە. ئێمە لەم لێکۆڵینەوەیەدا تەنها ڕەگەزێك دەستنیشان دەکەین لە ڕۆمانی (شاری مۆسیقارە سپییەکان)ی ڕۆماننوس بەختیار عەلیدا ئەویش شوێنی فانتازییە. ئاشکرایە شوێن بە یەکێك لە ڕەگەزە بنەڕەتییەکانی ڕۆمان دادەنرێت و لە ڕۆمانی فانتازییدا بە شوێنی نائاسایی دادەنرێت. شوێنی فانتازی یان خەیاڵی، کە مرۆڤ بۆ جاری یەکەم دەیبینێت، باوەڕ بە چاوی خۆی ناکات ئەوەی دەیبینێت ڕاستە یان ڕاست نییە و تووشی ڕاڕایی دەبێت، جا ئەگەر تووشی ڕاڕایی بێت لە ڕاستی و ناڕاستی شوێنەکە ئەوا بە شوێنێکی فانتازی بەژمار دەکرێت.

لێکۆڵینەوەکە لە پێشەکی و دوو بەش و ئەنجام پێکهاتووە. بەشی یەکەم بە ناوی (شوێنی فانتازی لە ڕۆماندا)یەو کراوە بە دوو تەوەرەوە، لە تەوەرەی یەکەمدا باسی شوێنی فانتازی کراوە لە ڕووی تیۆرییەوە ، لە تەوەرەی دووەمدا باسی شوێنی فانتازی کراوە لە ڕۆماندا، لە بەشی دووەمیشدا بەشێوەیەکی پراکتیکی باسی شوێنە فانتازییەکانی ڕۆمانی (شاری مۆسیقارە سپییەکان)) کراوەو روون کراونەتەوە. لە کۆتاییشدا ئەنجامەکان نوسراون لەگەڵ لیستی سەرچاوەکان.

بەشی یەکەم

شوێنی فانتازی لە ڕۆماندا

تەوەرەی یەکەم: شوێنی فانتازی

وێنای هەر جوڵەیەك لەهزری مرۆڤدا، ئەگەر خەیاڵیش بێت دەبێت لە شوێنێکی دیاریکراودا ئەنجام بدرێت، ململانێ لە ڕۆماندا بەبێ بوونی شوێن ڕوونادات، شوێن ئە و پانتاییەیە کە ڕووداوەکان لەو چوارچێوەیەدا بە هۆی کەسێتییەکانەوە ئەنجام دەدرێن. شوێن ئەگەر سێ دووری هە بێت ئەوە شوێنێکی واقیعییە، لەبەر ئەوەی هەر شتێك مرۆڤ لە واقیعدا ببینێت ڕاستەوخۆ لای پێشەوەی و تەنیشتێك و یان سەرەوەی یان ژێرەوەی دەبینێت، بەڵام ئەگەر ببێتە چوار دووری ئە وکاتە شوێنەکە دەبێتەشوێنێکی خە یاڵی یان فانتازی. یۆری لۆتمان بە م شێوەیە لە شوێن دە دوێت: "کۆمەڵێك شتی بەیەکەوە نووساوە دەتوانین هەست بە شێوە جیاوازەکانی بکەین کە پەیوەندییەك بە یەکیان دەبەستێتەوە

ئەویش دووری نێوانیانە" (صفاء ذیاب، ٢٠١٥، ص ٢٩٠) بۆری لۆتمان شوێن وەك كۆمەڵێك شتی بەیەكەوە نووساو دەبینێت، كە لە شێوەی جیاواز دروست بووە پەیوەندییەك لە نێوانیاندا هەیە ئەویش دوورییە. گلستون باشلار دە ڵێت: شوێن كە بەرەو خەیاڵ دەچێت، ناتوانێت وەكو شوێنێكی پەراوێزخراو خاوەن بنەما ئەندازەییەكان بێت، بەڵكو شوێنێك كە مرۆڤی تێدا ژیاوە، بەڵام بە شێوەیەكی نابابەتی یان پراوپڕ لە خەیاڵ، ئێمە بۆخۆی كێش دەكات، چونكە خۆی لە خۆیدا شوێن چڕییەكە لە بوون، لەوانەیە ئەم شوێنە ماڵێك بێت، بە لام بەردەوام ڕەمز و نموونە ی هێمنی و خۆشی نییە، هەروەها گەرماویش شوێنی شە یتان و جنۆكە یە، بەندیخانە شوێنی دوورخستنەوەو دەستەمۆ كردنە، شوێنی ئازاردانی جەستە و دەروونە، هەروەها قەبر و مردن دە توانی قسەی خۆتی تێدا بكە ی" (بڕوانە: بن دبلە جلول، ٢٠١١-٢٠١٢، ص ٣٦-٣٧). واتە بەلای گلستون باشلارەوە شوێنی خەیاڵی ئەو شوێنە پەراوێزخراوە خاوەن بنەمای ئەندازەییە نییە كە مرۆڤ تیایدا بە شێوەیەكی ئاسایی تەڕاتێن دەكات، شوێنی خەیاڵی ئەو شوێنەیە كە پێشتر مرۆڤی تیادا ژیاوە و پراوپڕە لە خەیاڵ، ئێمە بۆخۆی كێش دەكات بە هۆی بیرەوەرییەكان و خەیاڵەوە، لە نموونەی شوێنی خەیاڵی كاولە خانوو و گەرماو كە جنۆكەی لێیە، قەبر و مردن. بەر لە مردن مرۆڤ خە یاڵ و پێشبینی زۆر سە یرو سەمەرە بۆ ئەو شوێنە واقیعیە فانتازییە دەكات، هەروەكو سیزا قاسم دەڵێت: مرۆڤ بەردەوام هەوڵدەدەن هەستە فكرییەكانیان و وێناكردنیان بۆ جیهانی هەستی و نە ستی بە رجەستە بكەن، پێوە ندیان بە شوێنەوە دیاریدەكەن لە سەر بنە مای فكریی و كۆمە ڵایەتیی و دەروونی.(بڕوانە: حسین علام، ٢٠١٠، ل١٥٥).

شوێن بە یەكێك لە ڕەگەزە گرنگەكانی ڕۆمانی فانتازیا ئە ژمار دەكرێت، بەهاتنەكایەی تێور و پەرەسەندنی لایەنی هونەری ڕۆمان گۆڕانی بەسەرداهاتووە، ئەگەر بگە ڕێینەوە پێش سەدەی نۆزدەهەم نووسە ران بە زۆری گرنگیان بە وەسفكردنی شوێن دەدا، لە دوای دەركەوتنی تەكنیك و هونە رەكانی گێڕانەوە، ئەمانە جێیان بە وەسفكردن لەقكرد.شوێن بریتییە لەو چوارچێوە یان ئە و گۆڕە پانە یان ئە و پانتاییە جوگرافییە، كە ڕووداوەكان لە ڕێی كەسێتییەكانەوە هەڵدەسوڕێندرێن لە كاتێكی دیاریكراودا، هەروەها شوێن چوارچێوەیەكیشە بۆ كۆكردنەوەی ڕەگەزەكانی ڕۆمان، كەسێتیی، ڕووداو، كات .لە نموونەی شوێندا، بیابان و گۆڕستان و شوێنە دوورە دەستەكان ماڵی فانتازیاو بوونەوەرە سەروو سروشتیەكانن. "لەبارەی گرنگی شوێنەوە، "میشێل بوتور"پێیوایە كە لە بنەڕەتدا"خوێندنەوەی ڕۆمان گەشتێكە بە جیهانێكدا، جیاوازە لەو جیهانە ی كە خوێنەر تێیدا دە ژی، هە ر لە یەكەم چركەوە كە خوێنەر كتێبە كە دەكاتەوە." (جەلال ئەنوەر، ٢٠١٣، ل ٣٠٦)ڕۆماننووس جیهانێك دە كاتە گۆڕەپانی ڕووداوەكان كە خوێنەر بەلایەوە جیهانێكی تر و ژینگە یەكی ترە، ئەمەش هۆكارێكە بۆ پەلكێشكردن و بە ردەوام بوون و ڕاڕابوون و سە رسام بوونی لەوەی دەیبینێت واقیعە یان فانتازیایە. جگە لەمە "لە گێڕانەوەدا شوێن لە هەر دەقێكدا سیمانتیكی تایبە تی خۆی هە یە، شوێن مەودایەكە بۆشایی نییە بەڵكو پڕە لە بوونەوەر و شت لە ڕاستیدا ناتوانین شوێنێك وێنا بكەین كە بە ڕاستی بوونی نییە، شتەكان بەشێكن لە شوێن و جیانابنەوە لێی، بەڵكو لە هەندێ ڕەهەندەوە لە ڕێگای دۆزینەوە دەلالاتەوە هەڵهێنجاندنی واتای بۆ دە كرێت" (صفاء ذیاب، ٢٠١٥، ص ٢٩١) سیمانتیك لە گێڕانەوەدا لە شوێن ڕۆڵی خۆی هە یە شوێن ئەو مەودایەیە كە بەتاڵ نیە، بەڵكو پڕە لە بوونەوەر و شتی دیكە . لە ڕاستیدا ناتوانین وێنای شوێنێك بكە ین كە شوێنەكە بوونی نەبێت وەكو ئەوەی لە فانتازیادا مەزراندنی بۆ دە كرێت، لەبەر ئەوەی شتەكان بە شێكن لە شوێن. "زاراوەی "Faerie"كە ئاماژەیە بۆ ئەوەی حیكایەتی پڕوپووچ و سە روو سروشتی بە ڕەچاوكردنی بوونی پە یوەندی لە نێوان، پڕوپووچی و سەروو سروشتی دا بۆی هەیە هەروەكو لە زانستدا دەبینرێ.

"ئەدگار ئالان پۆ لە "١٨٠٩-١٨٤٩"E.A.Poe" نووسەر و شاعیری ئە مریكی لە پێشەوەی نووسە رە فانتازیاییەكانەوە دێت كە وەسفی "قەڵا كۆنەكان" "ژوورە دەرگا ئاسنینەكان"لە چیرۆكە ترس ئامێزەكان و جێ ژوان

""سوره ڕێگای مردن"" قۆرت " دەكات... هتد، كە تیایاندا وەسفی دەوڵەمەندە پەراوێزخراوەكان دەكات كە دەوڵەمەندە نامۆیەكانیان پێ دەگوترێ، خۆیان نەخۆشیی دەروونیان هەیەو سەرپەرشتی شێتەكان دەكەن، زۆربەی پاڵەوانەكانی لەو كچە جوانانەن كە زۆر شۆخ وشەنگن، هەر لەسەردەمی هەرزەكارییەوە كچێنی خۆیان لە كەش و هەوایەكی نادیاردا لەدەست داوە.." (محمد عزام، ٢٠٠٣، ص ٢٢) ئەدگار ئالان پۆ نووسە رو شاعیری ئەمریكی لە پێشەوەی نووسەرە فانتازییاییەكانەوە دێت كە لە وەسفی چیرۆكەكانی و چیرۆكە ترس ئامێزەكانیدا "جێ ژوان ""سوره ڕێگای مردن"" قۆرت " هتد.. یەكەمیان كەسێتیی فانتازییە چوارەكەی تریان لە پێنج ناونیشانەكان شوێنی فانتازیین. گرنگیی شوێن ئەو كاتە دەردەكەوێت كە ڕووداوێكی تیادا ڕوودەدات، چونكە تا ڕووداوی تیادا ڕوونە دات لەوانەیە نەناسرا بێت، جۆری ڕووداوەكەش كاریگەری خۆی هەیە لەسەر شوێندا.بە پێی بۆچوونەكانی تزفتیان تۆدۆرۆف، ئەو شوێنەی كە راڕایی و سەرسوڕمان دروست دەكات، شوێنی فانتازییە.

تەوەرەی دووەم: جۆرەكانی شوێنی فانتازی لە ڕۆماندا:

یەكێك لە دابەشكردنە ئاساییەكانی شوێن ئەوەیە كە دابەشدەكرێتە سەر دوو جۆر، ئەو دوو جۆرەش بریتین لە:

١-شوێنی كراوە: شوێنی كراوە ئەو شوێنەیە كە سنووری نییە و پابەند نییە بە بەربەستێك، فراوانە مرۆڤ تێیدا ئازادە، بەشێوەیەك جێگۆڕكێ كردن لە شوێنێكەوە بۆ شوێنێكی دیكە، لە ژینگەیەكەوە بۆ ژینگەیەكی دیكە ئاساییە.

٢- شوێنی داخراو : شوێنی داخراو سنووردارە لەچوارچێوەی ژوورێك یان فە رمانگەیەك یان كونجێك یان كوختێك مرۆڤ تێیدا وەكو شوێنی كراوە ئازاد نییە.

لێرەدا پێویستە ئاماژە بەوە بكەین "فانتازیا لە هەردوو شوێنی كراوە و داخراودا ڕۆڵ دە بینێت، لە شوێنی كراوەدا كاری بوونەوەرە فانتازیاییەكان زۆر ئازادە لەخستنە ڕووی چالاكییەكانیاندا بەڵام لە شوێنە داخراوەكاندا دەبن بە چەقی شتەكان و كەسێتییەكان" (صفاء ذیاب، ٢٠١٥، ص ٣٠٤) كەواتە ئەم دوو جۆرەی شوێن دەكرێت شوێنی فانتازی بن و ڕووداو و كەسی فانتازییان تێدا بێت. بۆ نموونەجنۆكەكان گۆڕەپانی چالاكییەكانیان شوێنی كراوەو شوێنی داخراوە لە شوێنەكراوەكاندا ئازادن لە كارو چالاكییەكانیاندا، لە شوێنە داخراوەكانیشدا دەبن بە چەقی ڕووداوەكان.

بە شێوەیەكی گشتی شوێن لە ڕۆماندا دوو ج ۆرە، كە یان شوێنی واقیعییە، یان شوێنی خەیاڵییە، شوێنی خەیاڵیش دوو جۆرەو بریتین لە:

١. شوێنی خەیاڵی ئاسایی: واتە ئەو شوێنانە كە لەسەر بناغەی واقیع بنیات نراون، بۆیە جیهانی دەرەوەی دەق دەنوێنن .

٢. شوێنی خەیاڵی نائاسایی یان فەنتازی : واتە ئەو شوێنانە كە لە سەر بناغەی خەون و خەیاڵی دوور لە واقیع بنیات نراون، بۆیە ئەفسانە و خورافیات دەنوێنن" (روناك عەلی، ٢٠١٤، ل٧١).

یەكەمیان ئەو شوێنانە دەگرێتەوە كەلەسەر بنەمای واقیع بنیاتنراوەو بە جۆرێک نییە كە مرۆڤ نەتوانێت هاوشێوەیەكی نزیكی لە واقیعدا نەبینێت، بەڵام دووەمیان شوێنی یۆتۆپیا و ئیسكاتۆلۆجیا و فانتازیایە. واتە شوێنی خەیاڵی نا ئاسایی یان فانتازیایی، ئەو شوێنانەن كە واقیعی نین و لەسەر بنەمای خەون و خەیاڵ دروست دەبن، زۆربەیان ئەو شوێنانەن لە ئەفسانەكان و خورافیات و پڕوپووچدا نواندنیان بۆ دەكرێت، كە خەیاڵی نووسەرن. " بە پێی ئەم دابەش كردنە، شوێنی فەنتازی جۆرێكە لە شوێنی خەیاڵی، لە هەمان كاتدا شوێنی خەیاڵی ئاسایی، لەگەڵ شوێنی فەنتازی یان نائاسایی جیاوازی هەیە، ئەویش ئەوەیە كە "شوێنی خەیاڵی ئاسایی سوود لە سەرچاوەی واقیعی وەردەگرێت بۆ وێنە

کێشانی جیهانە خەیالییەکە، بۆیە ئەم جۆرە شوێنە خەیاڵییانە لە واقیعەوە نزیکن، لەگەڵ ئەوەشدا بوونیان لە واقیعدا نییە، بەڵام هاوشێوەیان لە واقیعدا هەیە" (روناك سەڵاح، ٢٠١٤، ل ٧١) شوێنی فانتازی لە نێوان شوێنی خەیاڵی ئاسایی و شوێنی خەیاڵی نائاساییدایە بە پێچەوانەی شوێنی فەنتازییەوە، ئەگەرچی شوێنی فەنتازیش شوێنی خەیاڵییە، بەڵام لە وێنە کێشانیدا سوود لە سەرچاوەی واقیعی وەرناگرێت، بەڵکو زۆر دوورە لە واقیع و تارادەیەك بەرگی ئەفسانەیی دەپۆشێت بە مانایەکی دیکە شوێنی فەنتازی زادەی خەون و خەیاڵی نووسەرە" (روناك سەڵاح، ٢٠١٤، ل ٧١).

جگە لەو دابەشکردنەی سەرەوە لە دابەشکردنێکی دیکەدا شوێن دەبێتە: شوێنی ئارام: شوێنی ئارام ئەو شوێنەیە کە تیایدا مرۆڤ مە ترسی نییە ئاسایشی گیانی و خۆراکی تیادا پارێزراوە ، لە شوێنی ئارامدا خە یاڵی مرۆڤ، بیر لە شوێنی ئارامتر دەکاتەوەو دواتر خەیاڵی بۆ شوێنی یۆتۆپیا دە چێت، لە هەردوو ڕۆمانەکەدا هەردوو ڕۆماننووس باسیان لە هەندێك شوێنی یۆتۆپیا و دیستۆپیا کردووە . شوێنی دژ: ئەو شوێنە ئارامەی کاتێك پشێوییەکی تێدەکەوێت بۆ کەسەکان دەبێتە شوێنێکی دژ، هە ندێك شوێن هە ی لە خودی خۆیدا دژە وەکو زیندان، گۆڕستان ..هتد.هەندێك شوێن هە یە کە لە شوێنی فانتازیاوە نزیکن، وەکو یۆتۆپیاو دیستۆپیا و ئیسکاتۆلۆجیا.

یۆتۆپیا: ئەو شوێنە خەیاڵییەیە کە مرۆڤ بەردەوام لە ئەندێشەیدا خوازیارییەتی. یۆتۆپیا ئەو جیهانە نموونەییە کە مرۆڤ هەوڵی بۆدەدات بیگاتێ، بەڵام لەئێستادا لەسەر ئەرزی واقیعدا بەدی هاتنی ئەستەمە، یۆتۆپیا وێنای جیهانێکی نموونە یی دەخوازێ، کە لە ئێستادا بوونی نییە . "کۆمارەکەی ئەفلاتون بە گرنگترین یۆتۆپیای کلاسیکی دادە ندرێت بە ڕەهایی، لەبەر ئەوەی تیایدا گشت دیاردە کانی ژیانی بەکۆمەڵی تێدایە، ئامانجی سە رەکی ئایین و فە لسەفەیە" (الخامسة علاوي، ٢٠٠٥، ل ٧٣) کۆمارە خێرومەندەکەی ئەفلاتووندا ئەرك و ماف و دە سەڵاتی توێژەکانی کۆمەڵگای دیاریکرد، کە بەگرنگترین یۆتۆپیای کلاسیکی دادەنرێت. شوێنی یۆتۆپی "لە بە ئەفسانەکردنیدا دەبێت و ئەم شوێنە لە خەیاڵدا وێنەی دەکێشرێت و لە پەنای زمانێکی شیعری ئەو شوێنانە گۆڕانی سیحرئامێزیان بە سەردادێت دەبن بە یۆتۆپیایەکی ناو زمانی دەقەکە و لەمەشدا فەلسەفە و جیهانبینی و بەهای ئیستاتیکای دەقەکە د ستەبەر دەکەن" (سابیر ڕەشید، ٢٠٠٧، ل ٣٢) شوێن لە فانتازیادا لە خەیاڵدا وێنەی بۆ دەکێشرێت بۆ ئیستاتیکای دە قەکە و گونجاندنی لەگەڵ بابەتەکەدا کە لە ڕۆماندا مەزراندنی بۆ دەکرێت، زمانی شیعری وا لەو شوێنانە دەکات، گۆڕانێکی سیحری بەسەردا بێت و وەکو یۆتۆپیای زمانی دەقەکەی لێدێت، فەلسەفەو جیهانبینی بەیەکەوە ستاتیکایەك بە دەقەکە دەبەخشن، متمانە لای خوێنەرانیان دروست دەکەن.

شوێن زیاتر لە میانەی وەسفکردنەوە دەردەکەوێت، وەسفکردنی شوێن و پێکهاتە کانی بە درێژەی وەسفی کەسەکان دادەنرێت، کە ئەم وەسفەیش بۆ چەند ئەرکێکە وەك: " ڕاڤە کردن و جوانکاری و زانیاری بەخشین " (حەمە مەنتك، ٢٠٠٠-٢٠١٠، ل ١٥٢) ئەرکی وە سف یان دە رخستنی جوانی و نهێنییە کانە یان شرۆڤە کردنی بابە تە خوازراوەکەیە بۆئەوەی متمانە لای خوێنەر دروست بکرێت لە وەی کە دەیبینێت ڕاستە، یان لە ڕێگای شرۆڤەکردنەوە شوێنەکە دەگونجێنی لەگەڵ کەسێتییەکاندا بەیەکەوە ژینگەیەك دروست دەکەن وا لە خوێنەر یان بینەر یان بیسەر دەکات کە ئەوەی دە یبینێت یان دە یخوێنێتەوە یان دە یبیستێ باوە ڕی پێبکات کە ڕاستە. بەڵام سەبارەت بە شوێنی فانتازی بابەتەکە بە پێچەوانەوەیەو دەبێت وەسفەکە وابکات خوێنەر بکەوێتە گومان لە شوێنەکە کە ئایا دەکرێ لە واقیعدا شوێنی وا هەبێت.

رینیە ویلك و ئوستن وارینپییان وایە کە وەسفی شوێن دەبێت: "بە شێوەیەکی خوازراو گوزارشت لە کارەکتەر بکات.چونکە ماڵی مرۆڤ درێژکراوەی مرۆڤ خۆیەتی، ئەگەر وەسفی ماڵەکەیتکرد، ئەوا وەسف خۆیتکردووە"" (جەلال ئەنوەر، ٢٠٠٩، ل١٤٦) واتە دەبێت شوێن گوزارشت لە کەسێتییەکان بکات بە شێوەیەکی خوازراو چونکە زۆرجار شوێن ڕۆڵی کارەکتەر دەبینێت، بگرە ڕۆڵی کارەکتەری سەرەکی دەبینێت.لە ڕۆمانی شاری مۆسیقارە سپییەکاندا نوسەر

لە ڕووداوەکاندا کارەساتێك دەکاتە ئامانج کە لە شوێنە فانتازییەکاندا جومگە سەرەکییەکانی بۆ داڕێژراوە، لە هەمان کاتدا شوێن بریتییە لە چەندین شوێنی فانتازیی و سروشتی، تێکەڵەیەك لە واقیع و فانتازیا کە لە کوردستان و ناوەڕاست و خوارووی عێراقدا بوونیان هەیە ."شوێن کە توێژەران بە"ئەو ژینگە خەیاڵییەی تێیدا ڕووداوەکانی ڕۆمان ڕوودەدەن"" (میران جەلال، ٢٠٠٩، ل٤٠) شوێن ئەو ژینگە خەیاڵییەیە کە تیایدا ڕووداوەکان بە هۆی کەسێتییەکانەوە پەرەدەسێنن، خۆشیان لە ڕێگای وەسفەوە دەردەکەون.

دیستۆپیا: پێچەوانەی یۆتۆپیایەو واتای شوێنی ناخۆشی نەبینراو دەگەیەنێت، "تۆماس مۆر لە ساڵی "١٤٧٨-١٥٣٥"ز داهێنەری یۆتۆپیایە بە واتای "شوێنی دووەم" یان "شاری خێرەومەندەکە"دێت دواتر وشەیەکی دیکەی بۆ زیاد دەکات بۆ ئەوەی ئاماژە بە شوێنی ناخۆش و دژوار و نامۆ یان ترسناك بدات کە وشەی دیستۆپیایە (aipotsyD)." (د. شاکر عبدالحمید، ٢٠٠٩، ٢٥٥) تۆماس مۆر نزیکە ی پێنج سەد ساڵ لەمەو بەر داهێنەری یۆتۆپیایە کە ئاماژە بەدۆخێکی نەبوون لە دۆخێکی بووندا دەکات کە جۆرێك لە واتای گریمانەیی پێ دەبەخشێت، لە هەردوو ڕۆمانەکەدا حاڵەتی نەبوون لە دۆخێکی بووندا بەرچاو دەکەوێت، ئەوی دووەمیان ئەگەر یۆتۆپیا بێت یان دیستۆپیا بێت بۆ فانتازیا بەکاریان هێناوە.

کرۆنۆتۆپ"chronotope" ئەو چەمکە بڵاوەیە کە لەسەدەی بیست لە لایەن میخایل باختینە وە بەم شێوەیە خرایە ڕوو"پەیوەندییەکی ڕۆحی لە نێوان شوێن و کاتدا هە یە، لە ئەدەبدا بەشێوەیەکی هونەری بەکارهاتووە، وەکو زاراوەی شوێنکاتە"ئەو زاراوەیە لە زانستی فیزیا و بیرکاریە وە خوازراوە." (د.الخامسە علاوی، ٢٠١٣، ل٣٠١)لە شوێنکاتدا، کەسێتییە فانتازییەکان لە ڕووداوە فانتازییەکاندا هەردەبێت لە شوێنێك و کاتێکدا کە پەیوەندییەکی ڕۆحی بە یەکەوەیان گرێدەدات دەربکەون، لەبەر ئەوەی هەر ڕووداوێك کە کەسێتییەکان هەڵیاندەسوڕێنن لە بۆشاییدا ڕوونادات و ناتوانن هەڵس و کە وت بکەن، هەر دەبێت چوارچێوەیەك هەبێت کە خۆی لە شوێنێکدا دەدۆزێتەوە، ئەگەر واقیعی بێت یان فانتازی بێت، یان واقیعی فانتازی بێت .شعیب حلیفی لە کرۆنۆتۆپدا دەربارەی فانتازیا دە ڵێت: لە ڕۆمانی فانتازییدا شوێنکات تایبەتمەندییەکی جیاوازی هەیە، کات ڕە هەندێکی لە فەزادا هەیە کە ئاسان نییە دیاریبکرێت، جارێك بە پشت بەستن بە بۆچونەکانی باختینەوە، جارێکی دیکە بە دەقە فانتازیەکان کە تیایدا کات درێژ دە بێت و کورتدە بێتەوە بە پێی ئەوەی بنیاتێکی دینامیکییە لە فەزا هەیە" (شعیب حلیفی، ٢٠٠٩، ل ١٨٢) ئاشکرایە کە فەزا فراوانتر و گشتگیرترە لە شوێن، فەزا مە ودایەکی فراوانە بێ سنوورە ، خە یاڵ و مە زندەکردنی تێدە کەوێت، هە روەها شە وێکە نابێتە بەیانی، شوێنەکان لەیەك گرێ دەدات، هەندێك جار شوێنی واقیعی بە شوێنی فانتازی خە یاڵی گرێدەدات.، بۆ نموونە جەلادەتی کۆتر لە ئوتێلی گێلاسی سپییە وە لە نهۆمی شەشەمەوە بە سواری ئەسپە فانتازییەکان بە چاو ساغی مستە فای شەونم بەرەو بەرزەخ دەچن، لە کۆتایی شاری مۆسیقارە سپییەکاندا مستەفای شەونم زیاتر بۆی نییە پێشڕەوی بکات، ئیتر جەلادەتی کۆتر خۆی هە نگاو دە نێت بەرەو جیهانی سە رەوە، لەوێ قوربانییەکان دەبینێت هاوارەکان کۆدەکاتەوە کە لەسەردەمی خۆیدا لەسەر زەوی نەیانتوانیوە بیگەیەنن، هاوارەکان لە ڕێگای نامەکانەوە لەشەودا بەنهێنی بە کەسوکاریان دەگەیەنێت لەسەر زەویدا.

شوێنە فانتازییەکان، وابەستەی شوێنێکی فانتازیی دیاریکرا و نین، یان مە رج نییە ڕووداوی فانتازی تەنها لەو شوێنەدا ڕوودەدات کە فانتازییە، یان کەسێتییەکی فانتازی لە شوێنێکی دیاریکراو دەربکەوێت، کە شوێنێکی فانتازیی بێت، شوێنەکان وەکو چوارچێوەی جوگرافی شوێنی واقیعین، لە ناو شوێنە واقیعییە ناسراوەکاندا شوێنە فانتازییەکان بونیان هەیە، هەروەکو لە ڕۆمانی شاری مۆسیقارە سپییەکاندا مۆزەخانەکەی موسای بابەك کە لە ژێرزەمینداییە و کەس پێی نازانێت تەنها خۆی و جە لادەت و دالیا سیراجە دین و سامیری بابلی، پێی دە زانن، لەهەمان کاتدا شوێنە کە شاری سۆزانییەکانە لە واقیعدا لە ناوەڕاست و خوارووی عێراقدا بوونیان هە یە، بەڵام بە ناوی دیکەوە. یان شوێنی فانتازی

ژووری سەنگەرە کە گۆڕی دەغدو و کۆمەڵێك شوێنی ئاسەواری سەردەمی ئاشوورییەکان و دەوڵەتی مادی تێدایە کە لە رۆمانی دە غدوی خە سرەو جافی رۆماننووسدا ئاماژە ی پێکراوە ، لێرە دا شوێنێکی ئە بستراکتی جوگرافی لە رۆمانی تەقلیدیدا بۆی هە یە لەو چوارچێوە دا رووداوێك رووبدات و تێپە ڕێت، بە ڵام لە شوێنێك و ژینگە یەکی فانتازییدا کە ئەبستراکت نییە، شوێن ئەو پێگەیەی نامێنێت، چونکە رووداو لە بۆشاییدا روونادات و دەبێتە شوێنێکی فانتازیی، کە تیایدا لە نێوان واقیع و خەیاڵدا راڕایی دروست دەکات بۆ ئەو کەسانەی کە بۆ جاری یەکەم شوێنەکە دەبینن.

سەبارەت بە ئاماژەکردنیش بە شوێن لە رۆماندا دەبێت ئاگاداری ئەوە بین زۆربەی جا ر رۆماننووس بەبێ مەبەست ئاماژە بەشوێن ناکات، بە ڵکو مەبەستی خۆی تێدایە ، بۆیە دەبێت ئەو شوێنانەی کە رووداویان تێدا روودە دات لەگەڵ سروشت و مە زاجی کارە کتەرەکان بگونجێ، "چونکە ژینگەی وە سفکراو کاریگە ری لە سەر کارە کتەر هەیە.وەسفکردنی ژینگە، وەسفکردنی داهاتووی کارەکتەرە"" (رێزان عوسمان، ٢٠١٠، ل٤٩) نووسەری رۆمان کاتێك ئاماژە بە شوێنێك دەدات مە بەستگەلێکی خۆی لە پشتەوە هەیە گونجاندنی شوێن و کە سێتیی و گونجاندنی شوێنکات، گونجاندنی شوێن لەگەڵ رووداوەکەدا، هەرگیز شوێنی فانتازی وەکو کاولە خانوو، کوخ، کونج، بۆ کە سێتیی واقیعی و رووداوی واقیعی ناشێت، ئە و شوێنە راست و ڕاست بە ناو و ناوبانگ و رابردووی خۆیە وە نامەزرێندرێت، چونکە لەوانەیە کەسانێك لە زڕاندنی ناوی شوێنە کە ئەگەر پە یوەندی بە ئایدیۆلۆجیاوە یان پەیوەندی بە ئایینەوە هەبێت، لەخۆشەویستی شوێنەکە پڕچەکرداریان لا دروست دەبێت، لەو حاڵەتەدا نووسەر توشی ڕووبەڕووبوونەوە دەبێت لەکاتی زڕاندنی ناوی شوێنێکدا.

فانتازیا لە هەموو حاڵەتێکدا خەیاڵی نووسەر نییە، هەندێکجار مرۆڤ بە عەفەوی تووشی شوێنی فانتازی دەبێت و لەو کاتەدا راڕایی دروست دە بێت و سە رسامی دروست دەبێت لەوەی دەبینرێت راستە یان خەیاڵە، یان هە ندێك جار ڕۆماننووس یان چیرۆکنووس لە ڕووداوەکاندا دەگەنە بن بەست پەنا بۆ خەیاڵ یان فانتازیا دەبەن و گرێی ڕووداو ەکەی پێ دەکەنەوە لە چەق بەستن و لە خولانەوە لە بازنەدا دەربازی دەکەن لە هەمان کاتدا خۆشییەك و چێژێکی بێ شومار بە خوێنەر دەبەخشێت."بەپێی ڕوونکردنەوەکەی سەعید یەقتین فانتازیا لەو شوێنانە نایێتە دی کە پاڵەوان تیایدا دەژی، بەڵکو لەو سە فەرو گە ڕانە بەردەوامەی کە لە بیاباندا یان لە شوێنە فراوانەکاندا دروست دە بێت، کە سێتییە فانتازییاکان دەردەکەون، کاری فانتازیایی بێ سنور ئە نجام دەدەن، کە ئەویش لەگەڵ بەشێك لەو کەسێتییانە کە سود لە توانا ڕادە بەدەرە خوداییەکان وە ردەگرن، هە ندێ کە سی دیکە هە ڵدەستن بە یارمەتیدانیان بە ڵام کارە فانتازیایەکانیان لە کەش وهەوایەکی کراوە و داخراودا دروست دە بێت" (صفاء ذیاب، ٢٠١٥، ص٢٤٨) سەعید یەقتین ڕوونی دە کاتەوە کە شوێنی ڕوودانی کاری فانتازیایی لە شوێن و مە نزڵی پاڵە وان نایێتە دی بە ڵکو لە کاتی سە فەر و گە ڕان وگە شتە بەردەوامەکاندا دێتە ئاراوەو بوونەوەرە سەروو سروشتییەکان دەردەکەون و کاری سەروو سروشتی ئە نجام دەدەن لە کەش و هەوای کراوەو داخراودا.

دروستکردنی شار و گە ڕەك بـە ورێنە، لە رۆمانی شاری مۆسیقارە سپییەکاندا، وە ك شا ردێی عفك یان سەحاجی، کە شوێنی واقیعین لە خوارووی عێراق بە ڵام لە رۆمانەکەدا وەکو شوێنی فانتازی دە رکەوتوون، لەنموونەی شاری مۆسیقارە سپییەکان و شاری سۆزانییە کان و شاری تە پوتۆزە زەردەکان و گێلاسی سپیی و بە لەمی بە فر ئۆقیانووسی هاوارەکان یان خەیاڵی بڵاوی مرۆڤ لەکاتی خۆشی و ناخۆشیدا بۆی دەچێت کە هیچ سنوورێکی نییە و هیچ هێزێك نابێتە بەربەست، شوێنی فانتازی وە کو کەسێتیی فانتازیی ئە وەی رۆماننووس لە رووی نایێ ناوی شوێنە کە بهێنێت، چونکە شوێنێکی ئابڕوو بە رانەیە یان شوێنێك لە بنەڕەتەوە ناوێرێت ناوی بهێنێت لە بەر ئەوەی لە ئایندەدا تووشی لێپرسینەوە دەبێت، بگرە لەوانەیە ژیانی بکەوێتە مەترسییەوە، یان لە رووی ئایینییەوە تووشی ئیلحادبوون دەبێت،

بۆیە پەنا بۆ شوێنی فانتازیی دە بات بۆ ئە وەی بەدوور بێت لە و جۆرە گیروگرفتانە، ئامانجەکە دەپێکێت و ئازاریش نادرێت .

لە دەقی فانتازیدا شوێنەکان نابێ شوێنێکی واقیعی ڕوت بێ ، چونکە ئەو ڕووداوانە ی کە لەو شوێنانە دا ڕوودەدەن ڕووداوی سەروو سروشتین، مرۆڤ لە نێوان زەوی وئاسماندایە، زەوی هەست پێکراوە واقیعیەکەیە ژێرخان و زۆربە ی نهێنییەکانی بەچاوی ڕووت دە بینرێت, بەڵام ئاسمان ئەوسەرخانەیە کە زۆربەی نهێنییەکانی دیار نین یان دەتوانرێ بگوترێ خەیاڵ و نامۆیە، زاناکان عەقڵ و بیرکردنەوە بە داهێنانی خەیاڵ دەزانن، نوێنەرایەتی بیر یەکێکە لە پێکهاتەکانی خەیاڵ، ئەویش لە وێنای ناخی نادیار نوێنە رایەتی دەکرێت. "خەیاڵی شوێن لای جاستۆن باشلار "١٨٨٤-١٩٦٢"ز لەسەر دوو بنەمای سەرەکی دانراوە، بە پێی بنەمای سادە وئاسایی و بە پێی بنەمای ویست وحەز...لەسەر ئەو بنەمایە نووسەر بەخەیاڵە دووانەییەکەی شتێك دروست بکات لە نێوان زەوی و ئاسماندا بە ویستی خۆی" (د. شاکر عبدالحمید، ٢٠٠٩، ص ١٨٣) خەیاڵکردن بۆ شوێن لەگەڵ خەیاڵکردن بۆ ڕەگەزەکانی دیکە جیاوازە، گلستۆن باشلار بە پێی دوو بنەما داڕێژتووە یەکەمیان خەیاڵکردن بۆ شوێن بە سادەیی و ئاسایی ئەوی دیکەیان خەیاڵکردن بۆشوێن نووسەر بە خەیاڵە دوانەییەکەی لە نێوان زەوی و ئاسماندا دیاریدەکات بە ویست و حەزی خۆی شوێنێك لە خەیاڵی خۆیدا دروست دەکات و دەیکاتە گۆڕەپانی ململانێکان وەکو شوێنێکی فانتازی . "گێڕەرەوە هەندێ شوێنی فانتازیایی دیاری دە کات، کە شوێنی کراوە بێت یان داخراو بێت لە بیابان بێت یان لە ژێرزەوی بێت، هەوڵ دەدات هەندێ شاری فانتازیایی نیشان بدات، ڕاستی بێت یان خەیاڵی، چەندین شاری بنیات ناوە لە کتێب و سەرچاوە مێژووییەکان، هەندێك لە شارەکانی ئەسڵ و ئەساسی نییە" (صفاء ذیاب، ٢٠١٥، ص ٣١٣) گێرەڕەوە هەندێك شوێنی فانتازیایی کراوە یان داخراو لە بیابان بێت یان لە ژێر زەوی هەوڵ دەدات ناوی هە ندێك شار بهێنێت کە ئەسڵ و ئەساسی نییە لە واقیعدا،وەک شاری مۆسیقارە سپییەکانلە ڕۆمانەکەی بەختیار عەلیدا کە هەر بە ناوی ئەو شارەوە ناونراوە.

بەشی دووەم: شوێنی فانتازی لە ڕۆمانی (شاری مۆسیقارە سپییەکان) دا

ناونیشانی ڕۆمانەکەی بەختیار عەلی, لە "شاری مۆسیقارە سپییەکان"ە لە سێ زاراوە پێکهاتووەو گوزارشت لە شوێن و گرنگیی شوێن دەکات لەم ڕۆمانەدا : "شار" کە شارێکی خەیاڵی و شوێنێکی فانتازییە شوێنی ڕوودانی زۆربەی ڕووداوە فانتازییەکانە، "مۆسیقا" ئەو هونەرە سیحراوییە و تاکە زمانەیە کەمرۆڤایەتی تێیدەگات، "مۆسیقار"خاوەنی ئەو پارچە مۆسیقا سیحراوییە ئەفسووناوییە فانتازییەیە کە مرۆڤ لە کایەی خۆی دەردەکات و دەیباتە جیهانێکی دیکە، وشەی "سپییەکان"ئەویش ئەو زاراوە فانتازییەیە کە بە زۆربەی شوێن و کە سێتییەکانەوە دەنووسێت، دە یکات بە شوێن و کەسێتیی فانتازییایی.شار بەو شوێنە دەگوترێت کە لە شارۆچکەو شارەدێ و گوند گەورەترە، هەندێك بنەما و پێداویستی شاری تێدا بە دیدەکرێت کە لە شارەدێ و گونددا نییە .لێرەدا ئەو شارە وەکو واقیع و شارستانییە ت بوونی نییە، هیچ شارێك لە دونیادا بوونی نییە کە تایبەت بێت بە مۆسیقارەکان، دەشێ شارێك بە ناوی مۆسیقارێکەوە بناسرێت، فانتازیا و خەیاڵ ئەو شارە دروست دەکەن بۆ ئە و مۆسیقارانە کە لەواقیعدا بە هەر هۆکارێك بێت نەیانتوانیوە لەسەر ئەرزی واقیعدا تواناکانیان دە ربخەن، یان بواری ئە وەیان پێنەدراوە داهێنان بکەن، یان ئە و مۆسیقایە ی لەسەر ئەرزی واقیعدا نەیانتوانیوە بیژەنن، لەو شارە فانتازیایەدا دەیژەنن. کاتێک سەیری ڕۆمانەکە دەکەین کۆمەڵێکی زۆر شوێنی فانتازیی تیایە، کە بەشێکی زۆری پانتایی ڕۆمانەکەیان پێک هێناوەو دەتوانین بەم شێوەیەی خوارەوە ئاماژەیان پێ بکەین و لێیان بدوێین:

١- شاری مۆسیقارە سپییەکان:

ناونیشانی رۆمانەکەی بەختیار عەلییە و شارێکی فانتازیی و خە یاڵییە، هەروەها ناو نیشانی تابلۆیە کە، لە ناو رۆمانەکەدا زاراوەی " شاری مۆسیقارە سپییەکان" "١٠٠" جار بەکار هاتووە "شاری مۆسیقارە سپییەکان شارێکە تا مرۆڤ نەچێتە ناوی نازانێت چییە ، شارێکی سپی بێسنوورە کە مرۆڤ هەرگیز نازانێت لە چ دەروازەیەکەوە دەچێتە ژووری، لە نێو دەریایەکی بەریندایە لە گیای سەوز، مرۆڤ دە توانێت ئەو شورا سپییە گەورەیە ببینێت کە لەهەر چوارلاوە ئابلۆقەیداوە، شورایەی ناکۆتایە کە چەندە بە ناو شوێندا دەڕوات هێندەش بەناو کاتدا تێدەپەڕێت شارێکە مرۆڤ دەتوانێت سەرەتاکەی ببینێت، بەڵام هەرگیز ناتوانێت بزانیێت لە کوێدا تەواودەبێت." (بەختیار عەلی، ٢٠١٣، ل ٧١٨).

لەم وەسفانەی گێڕەرەوە ئەوە دەردەکەوێت شاری مۆسیقارە سپییەکان شارێکی فانتازییەو لە شارێکی واقیعی ناچێت، چونکە مرۆڤ نازانێت لە چ دەروازەیەکەوە بچێتە ناوی، لە هەرچوار لاوە بە شوورای سپی دەورە دراوە کە سەرەتای هەیەو کۆتایی نییە، شورا خۆی لە خۆیدا واتای سنورداربیەو پێچەوانەی ئەوەیە کە کۆتایی نەیەت، بەڵام شورای ئەم شارە کۆتاییەکەی دیار نییەو مرۆڤ نازانێت لە کوێدا کۆتایی دێت، هەموو ئەمانە ئەم شارە دەکەن بە شارێکی سەروو سروشتی و نائاسایی و فانتازی. ئەم شارە فانتازییە شارێکە هیج فریشتەیەکی تێدا نییە، مرۆڤ خۆی فریشتەی ئەو شارە بوو. شارۆخی شارۆخ پە یوەندی هونە ری و مۆسیقی لە گەڵ ڕە وشەنی مستە فا سە قزی هە بوو لە دوای کوژرانی لەشەڕدا، دەبێتە ڕۆح و پە یوەندی بە شاری مۆسیقارە سپییەکانەوە دەکات و دە بێتە دەلیلی جەلادەتی کۆتر بە رەو سەر زەمینی جوانییە کوژراوەکان دەچێت.لەو شوێنە فانتازییەدا شارۆخی شارۆخ بە خێر هاتنی جە لادەتی کۆتر دە کات بۆ شاری مۆسیقارە سپییەکان، کە لە سەرەتای دەستپێکی رۆمانەکەدا زەرفێك دەداتە دەستی بۆ ئەوەی بچێتە لای رەوشەنی مستەفا سەقزی، کە جەلادەتی کۆتری لەلایە و چاوەڕوانی دەکەن بۆ هەندێك کاری پێویست.جەلادەت لەو شارەدا سەیری ئەو کچە مۆسیقارانەی دەکرد کە لە هەوادا دەفڕین، شاری ئەو جوانیانەیە کە لە ژیاندا جێگایان نەبۆتەوە، مردنیش لەوە لاوازترە باوەشیان بۆ بکاتە وە.شارۆخی شارۆخ بە جەلادەت دەڵێت من تاوەکو ئێرە دەتوانم لەگەڵتدا بێم، تا ئە و کاتەی بەبێ کۆمەکی من خۆت لە نێوان ئەم جیهانانەدا هاتوچۆ بکەیت لە نێوان شاری مۆسیقارە سپییەکان و مەملەکەتی خۆتدا، جەلادەت لەگەڵ شارۆخی شارۆخدا پێکە وە چوونە بەر دەرگایەکی سپی فانتازی، پاش ئیستێك دە نگێك لەودیو دەرگاوە گووتی: با جە لادەتی کۆتر بێتە ژوورەوە، جە لادەت بە هەمان نیگای غە مگین و ڕوانینی بۆ ئاسۆی دوور کە لەگەڵ دواهەمین ئێوارە و و دوا هەمین شە وی مردنیدا جیاوازییە کی وایان نە بوو، جگە لە زەردەخەنەیەکی غە مگین هیچ نیشانەیەکی دیکە لەسەر روخساری جە لادەتدا نەدەخوێندرایەوە، ئیسحاقی لێوزێڕین و جە لادەت هەردەبووایە بەیەکەوە بمرن، بە ڵام بە پێچەوانەوە ئێستا هە ردووکیان لە جێگایەکی فانتازیدا یە کتر دە بیننەوە. لەو شوێنە وە بۆ یە کەمجار جەلادەت و ئیسحاقی لێو زێڕین لە دوای کوژرانیان بە دیداری یەك شاد دەبنەوە کە شوێنێکی فانتازی لە دونیایەکی ترە. ئیسحاقی لێو زێڕین بە جەلادەتی گووت: خۆشحاڵم کە جارێکی دیکە دەتبینمەوە، من پەیمانم دایتێ کە یەکتر دەبینینەوە، بە پێی ئەو پلانە خێرایەی کە بەر لە کوژرانیان لێوزێڕین داڕشتبوو دە مزانی چەند ساڵ بڕوات، چە ند دیوار لە نێوانماندا بێت، چە ند شارو چە ند زە مین لە یەکترمان دووربخاتە وە ئێمە دووبارە یەکتر دە بینینەوە..جەلادەت باوە شی بە مامۆستاکەیدا کرد، چاوەڕوانی ئەوە نەبوو لەو شوێنە فانتازییە لەبەر دەرگا سپییەکەی ئەم شارەدا ئیسحاق بدۆزێتەوە.

لەگەڵ بوونی ئەو شارەدا تابلۆیەکیش هەیە، کە تابلۆی شاری مۆسیقارە سپییەکانە، ئەو تابلۆیەی کە ڕەدیف و هاوشێوەی ئەو تابلۆیە بوو کە ئێستا جەلادەت دەیپارێزیت، ئەو تابلۆیەی کە مرۆڤ دەبێت بیپارێزێت چونکە هاواری دونیایەکی ترە، هاواری گەلێکە کە مرۆڤایەتی گوێی خۆی کەڕکردووە مورادیفی تابلۆی شاری مۆسیقارە سپییەکان کە لای موسای بابەك و جەلادەت و مستەفا شەونم هەبوو، ئەو تابلۆیە دەبێت بپارێزرێت، واتاکەی هاواری دونیایەکی ترە لەدوای زیندەبەچاڵکردن و مردنێکی زۆر بە زەحمەتی کۆمەڵێك کەس کە خۆی لە سەدان هەزار کەس دەدات. ئەم

تابلۆیەش پانتاییەکەو وەک شوێنێکی فانتازییەو گوزارشت لە ئاهـ و ناڵەو کەسەری هەزاران مرۆڤ دەکات . تابلۆی شاری مۆسیقارە سپییەکان هەموو ئەو قوربانیانەی دەگرێتەوە کە خۆی لە سەدان هەزار ئەستێرە دەدات، تابلۆیەکە کۆمەڵێك دیمەنی تێدایە، یەك لەوانە دیمەنی شاعیرێك لە کاتی نووسینی چامە یەکدا، دەستی وەکو چنگی تورەی گیاندارێکی کێوی لێهاتووە، دووباڵدار یەکتریان خواردووە جگە لە ئێسکەکانیان تەنیا دەنووکیان بە ساغی ماوەتەوە، سێ فریشتە لە مەلەکوتەوە دابەزیون بۆ ڕزگارکردنی پاسار بیەك، بەڵام لە کاتێکدا هەزاران قوربانی لە و ئاسمانەی دەوروبەری خۆیاندایە. موسای بابەك چەند ساڵ لەمەو بەر ئەڤینێکی هەبوو دەکرا ببێتە عەشقێکی گەورە لەگەڵ سەلوا طحانی هاو بیروباوەڕی لە کۆتایی پەنجاکانی سەدەی ڕابردوو، پێی وابوو تابلۆی شاری مۆسیقارە سپییەکان دەبوو بە بازنەی کیومەرسی یەزدانی خورەمی و سەلوا طحان و خۆیدا تێپە ڕێت، هەروەها موسای بابەك پێی وایە ئەو سورە مەزن و بێبڕانەوەو ناکۆتایەی کە لە ڕێگایەوە تابلۆی هونەری بێ گوێدانە بەربەستەکانی سەردەم و شوێن مرۆڤەکان پێکەوە گرێدەداتەوە.

جەلادەت لە سەردەمی شەڕی ناوەخۆدا لە کۆتایی ساڵی ١٩٩٥و سەرەتای ١٩٩٦دا گەشتە ئەفسوناوییەکانی لە باشووری کوردستاندا دەست پێدەکات، خۆی تاکە کەس بوو لە بە جێهێشتنی تابلۆی شاری مۆسیقارە سپییەکان لای ئەو کەسانەی کە خۆی دەستنیشانی دەکرد بۆ دابەشکردنی تابلۆکە، جەلادەت وەك قەقنەسەکانی پێش خۆی لە دەرگای خاوەن قوربانییەکان دەدات کە لە تۆڕێکی نهێنی بەیەکەوەیان گرێدەدات، دواتر لە تۆڕێکی گەورەتری نهێنیدا لەیەك گرێدەدرێن بە ناوی تۆڕی هاواری جوانییە کوژراوەکانە. جەلادەت چەندەهاجار دەگەڕێتەوە بۆ شاری مۆسیقارە سپییەکان، چەندەهاجار لە قەراغ ئەو دەریاچە سیحراوییە شارۆخی شارۆخ دەبینێت...جەلادەت لە سەفەرەکانیاندا لەگەڵ شارۆخی شارۆخ پێکەوە تا بەر شورا ئەفسانەییەکانی ئەو شارە سپییە فلوتیان لێدەدا، جەلادەتی کۆترهەرگیز دووجار لە یەك ڕێگاوە نەیاندەتوانی بچنەوە بۆ شاری مۆسیقارە سپییەکان، شارۆخی شارۆخ دە یگووت: جوانی بۆیە ئۆقیانوسێکی بێسنوورە چونکە هەر مرۆڤەو یەکجار دەتوانێت بە یەك ڕێگادا پیاتێپە ڕبێ، تابلۆ هە رچەندە ڕووبەری بچوك بێت، دەتوانرێت گەورەترین زەریای تیادا ببینین، ئەگەر توانرا هەموو رەمزەکان و جوانییەکانی ناو تابلۆیەك تێبەگەی ئەوا دەتوانی لە واتای تابلۆکە بگەی، چونکە لەیەکێك لە رەمزەکانی نەگەی لەناو تابلۆکە گیردەخۆیت، ناتوانیت بە ئاسانی لێی دەرچیت. تابلۆی شاری مۆسیقارە سپییەکان موسای بابە ك بە پێچراوەیی دەیدات بە جەلادەتی کۆتر و پێی دە ڵێت لەوانەیە ڕۆژێك لەڕۆژان ئەو تابلۆیە ببێتە مولکی تۆ. دوای ئەوەی جەلادەت هەست دەکات کەوا جەلیلی باران لەناو تۆرە نهێنییەکەدایە و چاوی هەموو باڵدارە سپییەکان دەبینێت، تابلۆی شاری مۆسیقارە سپییەکانی نیشان دە دات، پێی دەڵێت ئەو تابلۆیە لێرە بەدواوە ماڵی تۆیە، عەلی شەرەفیار دەڵێت: کاتێك سەیری ئەو تابلۆی ئەو شارە دەکات وا هەست دەکات، هێزێك لەناوەوەیدا هەیە زۆر بە قووڵی بەرەو ناوەوەی خۆی ڕایدەکێشت . هەر لەو نامانە دەچوو کە جەلادەت لە شاری مۆسیقارە سپییەکانەوە دەیهێناو دەیدا بە کەس و کاری قوربانییەکان.

جەلادەت شاری مۆسیقارە سپییەکانی وەک زەریایەکی سپی گەورە دەهاتە بەرچاو، کە لە نەهەنگێکی گەورەی خەوتو دەچوو، لە زەریایەکدا شوێنی نەبێتەوە جەلیلی باران و رە وشەنی مستەفا سەقزی، هەر یەکەیان وەکوشوێنێکی فانتازی و گەورە ئەو شارە دەهاتە بەرچاویان، ئەگەر هەموو شارەکانی دونیا بخەیتە سەریەك بە ئەندازەی ئەم شارە گەورە نابن، شارێکە کە لە خەونیشدا جێگای نابێتەوە. بەهەمان شێوەی جەلادەت مستەفا شەونم هەوڵی لەبیربردنەوەی خۆی دەدا لە ڕەسمکردندا، هەوڵی کوشتنی ئە و نیگارکێشە ی ناو خۆی دە دا، تەنها یەك تابلۆ لە ماڵەکەیدا هێشتەوە، ئەویش ئەو تابلۆیە بوو کە ناوی "شاری مۆسیقارە سپییەکانە. جەلادەت هەر بەدەم عەزفکردنەوە ئەندامانی تیپەکەی تا سەر تخوبی گردە ئەفسانەییەکە برد، لەوێوە شاری مۆسیقارە سپییەکانی نیشاندان، وەکو کۆتا دیاری ژیانی . لەکاتی

ماڵئاوایی کردنی جه لادەت یەکە یەکە هاوڕێکانی ماچ دەکات، ئامێرە مۆسیقییەکان ماچ دەکات، جەلیلی باران دەڵێت: جەلادەت منی تا ئەوپەڕی شارێکی خەیاڵی برد، من دەبێت تا ئەوپەڕی حەقیقەتی بەرم، هەروەها باران دەڵێت: هەستم دەکرد ئەو دەستنووسەی جەلادەت بردی بۆ شاری مۆسیقارە سپییەکان، ئەو کۆپییەی مستەفای شەونم کە لەسەر ڕەفەی کتێبخانەیەکی ئۆقیانوسی هاواردا هەڵیگرت تەمەنیان لە تەمەنی ئەم چیرۆکەی من زیاترە، هەموو خولیای ئەو ساڵانەی جەلیلی باران ئەوەبوو ئەم تێکستە بگەیێنێتە ئەو جێگایەی جەلادەتی کۆتر باسیدەکرد، تخوبێك لە نێوان ژیان و مردندا، تخوبێك بتوانێت لەوێوە لە نێوان ئێستاو ئەبەدییەتدا یاریبکات، ئەمەش یەکێکە لە بنەماکانی فانتازیا کە مرۆڤ تووشی ڕاڕایی دەبێت، لەنێوان مردن و ژیان و ئێستاو ئە بەدییەتدا. لێرەدا ئەوە دەردەکەوێت شاری مۆسیقارە سپییەکان هەم تابلۆیەکە، هەم شارێکی فانتازییەو کۆمەڵێ نهێنیی زۆری لە خۆی گرتووە.

٢- شاری پرتەقاڵی سپی:

شوێنی سۆزانییەکانی ناوەڕاست و خوارووی عێراق کە پێی دەڵێن"عفك" و"سحاجي"شوێنی ڕابواردنی سەربازە عیراقییەکان بوو بە کورد و عەرەبەوە، کچ و ژنی کارەساتبار لە رووی شەرەف و ناموسەوە روویان تێدەکرد، ئەو کچ و ژنانە زۆر جوان بوون جاری وا هە بوو دەبوون بە ژنی وەزیر و جە نەڕاڵەکان، هەندێکیان کاری زۆر گەورەی مرۆڤانەیان دەکرد جگە لە کارە دزێوەکە، زۆربەیان لەلایەن کەس و کارەکانیان و کۆمەڵگاوە غەدر و ستەمیان لێکرابوو لە نموونەی دالیا سیراجەدین و ئوم فەزڵ، هەموویان لەو شارە فانتازیایەدا کۆببوونەوە. ئەو شوێنە فانتازییەیە کە کۆمەڵێك ناوی خورافی لە خۆدەگرێت کۆمەڵێك قوربانی لێیە کە لە زۆر شوێنی ئەم وڵاتە هاتوون شوێنێکیان لە م شارەدا دۆزیوەتەوە ژیانێکی سەیر بەسەر دەبەن."شارێك نە لەسەر نەخشەو نە لە تۆماری دەوڵەت و نە لە جوگرافیای ئیداری ئەو وڵاتە دا نەبوو، بەڵکو زەوییەکی نوێ بوو، لە زەمانێکی تایبەتیدا، لە دەرئەنجامی تێکشکانێکی گە ورەی شوێنکاتە جیاوازەکان دروستبووبوو .شارێك بوو لە تێکشکانی شارەکانی تر، لە پاشماوەی ژیان لە جێگاکانی دیکەدا دروستبووبوو." (بەختیار عەلی، ٢٠١٣، ل١٠١). واتە ئەم شارە لەسەر نەخشەو تۆماری دەوڵەتدا نییە، بەڵام شارێکیشە لەئەنجامی تێکشکانی شارەکانیتردا دروست بووەو هەیە، ئەمەش وا دەکات ئەم شارە ئەوەندەی شارێکی فانتازییەو پڕە لە کەسێتیی فانتازی، ئەوەندە شارێکی واقیعی و ئاسایی نەبێت . کاتێك جەلادەت بە بریندراری دەگاتە پرتەقاڵی سپی دالیا سیراجەدین و دکتۆر موسای بابەك کۆمەکی دەکەن و چارەسەری دەکەن و ڕێنمایی دەکەن لە هەندێك تایبەتمەندی ئەو شوێنە، جەلادەت لە بارەی ئەو شارەوە دەڵێت ئەو شەوە تەنیا چراخانی دوور هەبوو، لە جێگایەکدا گەیشتینە سەر هەزار ڕایەکی گەورە، پنتێك هە زاران شەقامی لێدە بووەوە، هەزاران جادەی سەیرو ناکۆتاو درێژ، دالیا سیراجە دین بە جەلادەتی گووت: کۆتر، تۆ چ ڕێگایەکت دەوێت هەڵیبژێرە، گرنگ نییە بە چ ئاراستەیەکدا برۆیت، هەمیشە دەگەینەوە هەمان شار، هەمان جێگا، هەمان کوچەو شەقام، ئەو کۆڵانەی لە شارێکیاندا هەیە لە هەموو شارەکانی تریشدا هەیە، هەمان کۆڵان و هەمان تیاترۆخانە کە لە سەر لەوحێکی ڕەش بەخەتێکی پێچاوپێچ نوسرابوو"البرتقاله البيضاء".پرتەقاڵی سپی ماڵێکی دوو نهۆم بوو، هە لبەت جگە لە ژێر زەمینە گەورەکەی و گە نجینەیەکی گەورە کە دەکەوتە پشتەوە شانۆیەکی گەورەش لەتەنیشت ماڵەکەوە بوو، کە بەردەوام لە پشت بەستێکی تەختی بەرزەوە کورێکی میسری بێدەنگ ڕادەوەستا ناوی"شحاته رضوان"بوو، ئەو بەستەکەوانییە شوێنی مۆسیقارەکان بوو.

دالیا سیراجەدین داوا لە موسای بابەك دەکات کەوا جەلادەت بۆ چەند ساتێك لەناو شاری "پرتەقاڵی سپی"دا بگێڕێت، چونکەجەلادەت هێشتا بە شاری پرتەقاڵی سپی ئاشنا نەبوو. "من دەزانم کە ئاسان نییە تەنیا لە ڕێگای وشەوە بۆتان ڕوونبکەمەوە کە من چۆن و بە چ ڕێگایەك کەوتمە دونیای"پرتەقاڵی سپی"وە، ئەو ماڵە چکۆلانەیەی کەیف و ئەو خانە کراوەیەی سەماو سەفا کە پیاوە غەمبارەکانی ڕۆژگاری جەنگ، بە تایبەت سەرباز و ئەفسەرەکان ڕوویان

تێدەکرد.من ئێستاش بە دروستی نازانم ئەو تیاترە دەکەوتە کوێوە" (بەختیار عەلی، ٢٠١٣، ل٨٦).پرتەقاڵی سپی ئەو شوێنە بوو کاری تیاتری تیادا دە کرا، دونیای "پرتەقاڵی سپی" دونیایەکی سەیرە لەکاتی جەنگدا سەربازەکان بە هۆی سەرقاڵیان و کەمی کات و مۆڵەت، ڕوویان لەو شوێنە دەکرد بە مەبەستی ڕابواردن و کەیف و سەفا دەچوون بۆ ئەوێ. ئەم شارە شارێکی فانتازییەو پڕە لەو مرۆڤانەی لە واقیع هەڵهاتوون و لەبەر نەهامەتی ڕوویان تێ کردووە.

٣- شاری ئاوێنەیی:

شارێکی خە یاڵیی هونەرمەندەکانە، هەر بە ناوەکەیدا دیارە شارێکی فانتازییە . پاسەوانی شاری ئاوێنە کان ئەرکی گلدانەوەی ئەو قوربانیانەیە کە بە خێوەکانی سەحرا ناسراون، زیاتر ئەوان بە دوای ئەو کەسانەدا دەگەڕێن کە لەکاتی زیندە بەچاڵکردن و بە هەر هۆیەك ڕزگار بووبێت یان لە گۆڕەکانی خۆیان ڕایان کردبێت .ئەوەندە زۆرن ئۆقیانوسی گەورەو بێکە ناریان لە ئێسك و پروسك دروست کردووە ، هەندێکجار بە زیندوویی و هە ندێکجاریش بە مردوویی لە ژێر لم دەیانشارنەوە. "شارێك بوو وەك وێنەیەك بێت لە وێنە ئاوێنەییەکانی شارێکی تر، بەڵام وەك ئەوەی شارەکەی دیش وێنە ی ئاوێنەیی شارێکی تر بێت ...بەو جۆرە تا ناکۆتا تا ئە وسەری نغرۆبوون لە سەرابدا، تا جێگایەك وێنەکان و حەقیقەت دەبن بەیەك، هەر هەوڵێکیش بۆ گەڕانەوە بەرەو یەکەمین شار...وەك هەوڵی گەڕانەوەی باران بۆ ئاسمان" (بەختیار عەلی، ٢٠١٣، ل٨٧)، واتە شارێکی سەیرە وێنەی شارێکی ترەو ئەو شارەی تریش دیسان وێنەی شارێکی ترەو گەڕانەوە بۆ یەکەمین شار ئەستەمە، ئەمانە وادەکەن ئەم شارەش ببێتە شارێکی فانتازی . مادەم شارەو هەموو مرۆڤێکی فانتازی دەتوان تیایدا بن و بیبینن، کەواتە شارێکە بەشوێنی کراوە دادەرێت

٤- بەلەمی بەفر:

بەلەمی بەفر ناوی تیپێکی مۆسیقایەو لەهەمان کاتدا شوێنێك و ئامێرێکی فانتازییە، ئەو شارەی کە نیشتمانی ئەو مۆسیقارانەیە کە نەمرن. ئێوارەیەك جەلادەت دەعوەت دەکەن بۆ ئەو باغە چکۆلەیە، هەموو مۆسیقارەکانی تیپی "بەلەمی بەفر" لەناو ماڵێکدابوو لە ناوەڕاستی شاردا، کە چوار دەورەی بە کۆڵانی تەسك و گوزەری پێچاوپێچ دەورەدرابوو، لە شوێنێکی فانتازی و ئە فسانەیی دەچوو. مۆزارت ئەو مۆسیقارە مەزنەیە داهێنانێك دەکات دەنگی دەنگە کوژراوەکان بەرەو ئەبەدییەت دەبرد، بە لایەوە گرنگ نییە پادشاکان چی دەڵێن و چی ناڵێن، ئە وەی بەلایەوە گرنگە ئەوەیە کارێك بکات کە سەدای قوربانییەکان لە سەردەمێکی تردا لە شارێکی تردا بەرەو ئەبەدییەت بەرێت. ئەو شوێنە باڵندەی بچووکی لێیەو مستەفا شەونم دەربارەی باڵندە بچکۆلەکان لە جەلادەت دەپرسێ، جەلادەت دەڵێت: لە هەڵس و کەوتی باڵندەکانەوە دیارە دونیا بە زیاتر لە زمانێك دەدوێت، دەبێت ئێمە لە زمانی ئەو باڵندانە بگەین، ئەو باڵندانە کۆمەڵێك ڕەمز و وشەی دونیایەکی دیکە ن، بەڵام مستەفا ڕای وابوو ئە وانە کۆمەڵێك دەلیلن هیچیان نییە پێت بڵێن، بە ڵکو تە نها ئاماژە یەکن. جەلادەت دەڵێت: هەر کەس ئەو باڵندانە ببینێت یەعنی لە ناو بازنەکەدایە، ئەو بازنەیە لەوانەیە بازنەیەکی گەردوونی بێت، وەکو تۆڕێك بە یەکیانەوە دەبەستێتەوەو ئەمەش وا دەکات ئەو شوێنە ببێتە شوێنێک و بازنەیەکی گەردوونیی فانتازی.

٥- شاری تەپوتۆزە زەردەکان:

ئەمەش شارێکی دیکەی فانتازییەو یەکەم کەس لەو شارە زەردەدا پێشوازی لە جەلادەت دەکات تەپڵ ژەنێکە لەوانەی کە هەموو ژیانی تە نیا لە ژێر دەواری بەدوییەکاندا تەپڵی ژەنیوە، مۆسیقارێکی پیرە کە ساڵانێك لەوەبەر بە هەمان ئەزموونی ئەودا ڕۆیشتووە، مۆسیقارە پیرەکە بۆ چەند هەفتەیەك جەلادەت لای خۆی گلدەداتەوە، ئەو بە ئارامی فێریدەکات، گەر دەیەوێت بە مۆسیقا بژ ی و خۆی تووشی کێشە ی گەورە نەکات و ئاسوودە بێت، دەبێت هەموو ئەو مۆسیقایەی بیربچێتەوە کە تا ئێستا فێریبووە . سۆزانییەکان جەلادەت فێرە گەڕان دەکەن بە کوچەو کۆڵانەکانی شاری

تەپوتۆزی زەردد. جەلادەت لەم شارەدا ئەوەی لە رۆحیدا هەیە دەیکو ژێت و هەموو ئەو ئاوازو مۆسیقایانە لەبیر خۆی دەباتەوە، کە سەردەمانێک ئیسحاقی لێوزێرین فێری کردبوو.

٦- شاری سۆزانییەکان:

جەلادەتی کۆتر باسی ئەوە دەکات لە شاری سۆزانییەکان موسای بابەك هەندێ جێگای نیشانداوە، کە پیاوانی زۆر بەرزو ناسراوی دە وڵەت هاتو چۆیدەکەن، ئەم شارە پڕە لەو سۆزانییانەی هەریەکەیان بە هۆی کارەساتێك و رووداوێکی لەمەڕ شەرەف و ناموس هاتووەتە ئەم شارە، دکتۆر موسا بە جەلادەتی گووت"جگە لە مۆسیقارەکان هیچ پیاوێکی دی بۆی نییە لێرە بژی باسی دروستبوونی ئەو شارەی بۆ کرد، شارێك وەك ئەمڕۆ گەورە نەبووە، بە درێژی لەسەر ئەو سێ خوشکە قسەیکرد کە بناغەی ئەو شارەیان داناوە، سێ خوشك کە لە خێڵە کۆچەرییەکانی ناو بیابان جیادەبنەوەو لەو شوێنەدا دوو دەوار هەڵدەدەن و لەگەڵ ئەو سەرباز و فەرمانبەرانەدا دەخەون کە لە باکوورەوە دەچن بۆ باشوور، پێشوازی ئە و گەشتیارانە دەکەن کە لە شوێنە دوورەکانی دونیاوە بۆ پشکنین بە دوای زێڕو تە ڵا و ماددە گرانبەها نەدۆزراوەکانی بابل دەگەڕان. جەلادەت کاتێك بە کوچەکاندا دەڕۆیشت و ناونیشانی ئەو لەوحانەی دەخوێندەوە "ماڵی سوهەیلە مەحمود و کیژە چاو خومارەکانی"، "تیاترۆخانەی ئاسکی سپی "، "تیپی سەمای خۆرهەڵاتی ڕەنا"، "میوانخانەی ترێی ڕەش", "دیوانسەرای پاشا", "کۆشکی لەزەت"، "خانەی سەربازی دلاوەر"، "مێرگی تام و سەما"، "پشوگەی ئەفسەری زێڕین"و دەیەها ناونیشانی دیکە ی سەیر کە لەگەڵ ئەو خانووە داڕوخاوو ماڵە کەم ڕەونەقانەدا نەدەگونجان، تەنها بۆ ڕاکێشانی سەرنجی سەرباز و ئەفسەرەکان و فەرمانبەرانی میری بوو. "جاردوای جار ئەفسەرە جیاوازەکان پلان و چارە ی جیاواز بۆ ئە و شارۆچکەیە دەدۆزنەوە...چەند ئەفسەرێك دەیکەن بە چەند پارچەیەکی جیاوازەوە کە لە هەر پارچەیە[ك]یان شارێکی خە یاڵی تر دروستدە بێت" (بەختیار عەلی، ٢٠١٣، ل ١١٠-١١١).جەلادەت پێی وایە ئەو شارە لەدەرەوەی زەمینە، موسای بابە ك پێی و ایە ببینینی ئە و تارماییە زەردانەو تەماشاکردنی ئەو سۆزانیانە مرۆڤ نەخۆش دەخات.لە وەڵامی پرسیارێکی موسای بابەك، جەلادەت دەڵێت: من خەونم بە هەموو شتێك بینیوە ئەم شارە بەشێکی تاریك و ناخۆشی ڕۆحی هە موومانە، هە موومان لێرە قوربانی ئە و سەردەمەین.دکتۆر موسا دەیگووت: ئەم شارە خەونی بابەك و خەونی هەموو ئەوانەیە کە لێرەن و لە خەوی تێکشکاوی هەمووان دروست بووە . جەلادەت لە زاراوەی شار پە ست دەبێت بۆ ئە و شوێنە دزێوە، پێی وایە شار نییە بەڵکو کۆمەڵێك ماڵی سۆزانی لە تەنیشت یەك ڕیزبوون، بابەك بە جەلادەت دەڵێ کوڕی بریندارم جاران ئێرە شار نەبوو بەڵام جەنگ ئێرەی کردە شار، لە کاتی ڕۆیشتنیان بۆ شەڕ، تیپ و گوردان و هێزەکان، کاتیان بەدەستەوە نەبوو بچنەوە بۆ ماڵەکانیان، لەو شوێنەدا حەزە شەهوانییەکانیان دادەمرکاندەوە، جگە لەوە سەدان هەزار بێوەژن لە شەوگارە تاریك و درێژەکاندا تەنها کەوتن ئیدی ئەم شارە گەورە بوو، هەموو ڕۆژێك کوچەیێك زیادی دەکرد، شەو دەخەوتیت و بەیانی چاوت دەکردەوە شوێنی تازەو ماڵی تازەو ئافرەتی نوێت لەسەر شەقامەکان دەبینی، تا وای لێهات واتدە زانی ئەم شارە هەموو ئەم دونیایە دەخوات، هەموو شارەکانی تر قووتدە دات ئەم شارە لە هەموو شارەکان پێکهاتووە، هەموو ئەو ژنانەی کە بێوەژن دەکەون، ڕوو لێرە دەکەن. جیا لە شارەکانی دیکە، هەموو شتێکی ئەو شارە ترس دروست بکات، کوچەکانی، هەوا زەردەکەی، سۆزانییەکانی، گشتیان ترس و ڕاڕاییان دروست دەکرد، هەموو ئەمانە وادەکەن ئەم شارە زیاتر وەک شارێکی فانتازی خۆی بنوێنێت و دەرکەوێت.

٧- زوڵەمەت، تاریکی :

تاریکی زیاتر وەک فەزایەک وایە، بەڵا م ئەم فەزایە بە جۆرێکە جەلادەت تیایدا دەیان شوێن دەبینێت، ئەگەرچی جەلادەت سەرەتا لە زوڵمەت و تاریکیدا سەرسام دەبوو هیچی نەدەبینی و لە زوڵمەت دەترسا، بەڵام لەدواتردا

فێربوو لە تاریکی و زوڵمەتدا فریشتەکان ببینێت. جەلادەت تا زیاتر لە تاریکی بڕوانێت و تا زیاتر تە ماشای جەرگەی زوڵمەتی بکردایە، شوێن و فە زاو دەرگاو شتی سە یرتر ونەبینراوتری دەبینی، درەخت و گیای تایبە تی کە کەسانی ئاسایی لە شەوڕۆییدا لە تاریکی لە ناو جەنگەڵەکاندا نایبینن، جە لادەت هەستی دەکرد کە خۆی و دالیا س یراجەدین جێگایان ئەو دیوی ئەو بەربەستانە و ناو تاریکییە، جەلادەت بە هەموو توانای خۆیەوە وەکو مردوویێك هاواری دەکردو بەرەو تاریکی ڕایدەکرد، بەرەو ئەو دیوی دیوارە ئەستوورەکانی تاریکی. جەلادەت وەك بینەرێکی سەرسام دوای دالیا دەکەوت، شەو هێشتا هەر سارد بوو، زوڵمەتیش پڕ بوو لە دەرگاو ڕێگای سەیر، شەقامەکانیش وەکو لولەی تلیسکۆبێکی ڕەش درێژدەبوونەوە، لەو سەری تونێلەکە فەزایەکی پڕ ئە ستێرەی دەبینی، دالیا بە هێمنی بەرەو ئەو سەری تونێلێك دەڕۆیی کە لەناو کۆمە ڵێك ئە ستێرەدا کۆتایی دە هات.جەلادەت سە یری ژیانی دالیای دە کرد کە بە کۆمەڵێك تونێل و هەوراز و نشێودا تێدە پەڕێت، لە ئەنجامدا، شوێنی لە سەر زە ویدا نابێتە وە، دە کەوێتە ناو دە ریایەکی ئە ستێرەوە، ئۆقیانوسێکی ئارام لە دونیای سەرەوەدا، ئیدی پێی لەزەوی دەبڕێت و بەرەو ئاسمان و ئەستێرەکان دەڕوات.لەم تێکستەدا بەختیار عەلی ڕۆماننوس، کۆمە ڵێك شوێنی فانتازی دە وروژێنێت، لە شەوێکی سارد و تاریکیدا کە پڕ بوو لە دەرگاو ڕێگای سەیر، بۆ ئەو مەبەستە جەلادەت دوای دالیا دەکەوێت بە سەرسامییەوە، شەقامەکان درێژ دەبوونەوە، لەو سەریش فەزایەك و مە ودایەکی ناکۆتا پڕ ئە ستێرەی دەبینی، ئەوەندە نزیك بوون خە ریك بوو دە ڕژانە سەر شەقامەکان، دالیا ئەمجارە بەرەو ئەو سەری تونێلێك بە هێمنی دەڕۆیی لە ناو باغێکی گەورەی ئەستێرەدا کۆتایی دە هات، ئۆقیانوسێکی ئارام کە مرۆڤ لە جێگایەکدا پێی لە زەوی دەبڕێت و ئیدی بە هەوادا بۆ ناو زوڵمەت و ئەستێرەکان دەڕوات و دەکەوێتە ناو جیهانێکی فانتازییەوە.

٨ - ئۆقیانووسی هاوارەکان:

ئۆقیانووسی هاوارەکان یەکێکی تر ە لە شوێنە فانتازییەکانی رۆمانی شاری مۆسیقارە سپییەکان، ئەو ڕۆژەی موسای بابەك ئەو ژێر زە مینەی دروستکرد هیچی لە سەر ئۆقیانووسی هاوارە کان نەدەزانی، بەڵام کاتێك بیری لە وە دەکردەوە کە ئەو تابلۆیە لە ماڵەکەیدا هەڵواسی، لەو ساتەدا کە خەریکی داکوتانی بزماری تابلۆکە بوو، دەرگایەکی نهێنی لە بەردەمدا دەکرێتەوەو بەرەو جیهانی سەرەوەی دەبات، موسای بابەك ساڵی ١٩٧٩ کە هات بۆ ئەم شارە چەندین ساڵ بوو لەو ئۆقیانوسەدا دەژیا، ئیشی ئەوە بوو بۆ پاسەوانی نوێ بگەڕێت، بتوانێت زۆرترین کاری هونەری ڕزگار بکات، لەو ساڵانەدا موسای بابەك دەیان هەزار تابلۆی لە فەوتان ڕزگارکرد، لە هەموو شارەکان تۆڕی گەورەی دروستکرد، کاتێك دەچێتە ماڵی مستەفا شەونم، تابلۆی شاری مۆسیقارە سپییەکان دەبینێت، یەکسەر قبوڵی دە کات وەکو پاسەوانی ئۆقیانووسی هاوارەکان، چونکە ئەو هاوارانە دەبێت بپارێزرێن لەبەر ئەوەی هاواری دونیایەکی ترە، بابەك پەیمان بە مستەفای شە ونم دە دات کە مۆزەخانەیەك بە ناوی مۆزە خانەی مستە فای شە ونم دروست بکات "ئەو ڕۆژە ی کە تابلۆکانمان گواستەوە بۆ ئێرە ئەوە دواهەمین ڕۆژ بوو کە من سەفا تەیفوورم تیا بینی.سەفا ڕۆیشت، بوو بە پێشمەرگەو لە دوازدەهەمین ڕۆژی پێشمە رگایەتیدا شە هید بوو، بە ڵام ئیشە کانی بوون بە سەرەتای دروستبوونی پنتێکی دیکە لە ئۆقیانوسی هاوارەکان.ئا، جەلادەت بیرم چووپێتبڵێم کە ئێمە بەم تونێلە درێژە دەڵێین"ئۆقیانوسی هاوار"" (بەختیار عەلی، ٢٠١٣، ل٦١٨) واتە ئۆقیانووسی هاوار تونێلێکی درێژو بێ کۆتاییەو هەموو گۆی زەوی بەیەکەوە دەبەستێتەوەو تونێلێکی فانتازییە . "ئۆقیانوسی هاوار "گوزارەی نهێنی نێوان پاسە وانەکانە کۆدی نهێنییەکی زۆر سە یرە ئەگەر لە شوێنێکدا دەرگاکان داخران و نەکرانەوە، ئەگەر یەکێك لێی پرسی لە کوێوە هاتووی ؟گەر نەڵێیت لە"ئۆقیانوسی هاوار" کە گوزارەی نهێنی نێوان پاسە وانەکانە، کەس دەرگات لێناکاتەوە. ئەو تونێلەی کە حەشارگەو شوێنی نهێنیی بوو بۆ موسای بابەك بە ئۆقیانوسی هاوار ناسرابوو، دەرگایەکی نهێنی هەیە ڕۆژێك دێت بەسەر هەموو گەردووندا دەکرێتەوە،

زۆربەی نە هامەتی و کارە ساتەکان کۆمە ڵکوژییەکان ئاشکرا دە کات. ئۆقیانوسی هاوارە کان سە رزەمینی هە موو هونەرێکی کوژراو و هاموو هاوارێك بو کە ناگاتە کەس و کەس گوێی لێ نابێت .دکتور بابەك چەند شەوێك جەلادەتی بردە سەر ڕووبارێکی گەورەو لە ڕۆخی ئەو ڕووبارەدا بەیەکەوە سەیری مانگیان دەکرد و قسەیان لەگەڵی دەکرد دکتۆر سەیری ئەو ئاوە غەمگینەی کرد و گووتی: جەلادەت حەزدەکەم مانای قووڵ و ڕاستەقینەی ئەو ئۆقیانوسە گەورەیەت بۆ باسبکەم، دەبێت هونەر بشارینەوە تا حکومڕان و پادشا و فیرعەونەکان نەیکەن بە موڵکی خۆیان، هاواری ئەو تابلۆیانە موڵکی مرۆڤایەتییە نەك دیکتاتۆرەکان، ئەگەر بەبلشی پاسەوانی نەکەین دەبێتە مولکی فیرعەونەکان.

ئۆقیانوسی هاوار شوێنی پاراستنی نهێنییەکانە، بۆیە عەلی شەرەفیار: "دەستنوسەکەی بەرزکردەوەو گووتی: هەموو شتێکی ژیانی من لێرە دایە، لەم کتێبەدایە، ئەو کتێبەی هەموو نهێنییە گەورەکانی منی تێدایە، هەموو ڕۆژە گرنگەکانی ژیانم، ئەو دەستنوسەی من لەگەڵ خۆمدا دەیبەم بۆ جێگایەك کە شوێنی شتە جاوید و نەمرەکانە، کۆپییەکی ئەم کتێبە دەچێت بۆ ئۆقیانوسی گەورەی هاوارەکان ئەو ئۆقیانوسەی تەنیا ئەوانە دەزانن چییە کە ئەم کتێبە دەخوێننەوە، کۆپییەکیشی دەگەڕێتەوە بۆ دونیا، بۆ ناو تە فسیرو تێگەیشتن و خولیاکانی ئێوە ، دەچێت بۆ چاپخانە ." (بەختیار عەلی، ٢٠١٣، ل ٨٠٦) ئەم کتێبە کە هەموو نهێنییە گەورەکانی عەلی شەرەفیاری تێدایە، دەچێت بۆ شوێنێکی فانتازیا کە شتە جاویدەکانی تێدایە، هەروەها کۆپییەکی بۆ ئۆقیانوسی هاوارە کان دەچێت لەوێدا دەپارێزرێت. کەواتە ئۆقیانوسی هاوار ئەو شوێنە فانتازییەیە کە نهێنییەکانی تیادا دەپارێزرێت کەس دەستی پێیان ناگات.

٩ - ژێرزەمینە خورافییەکە، نهێنیترین مۆزەخانەی دنیا:

ئەو مۆزەخانە فانتازیەیە کە بە نهێنیترین مۆزەخانەی سەر زەوی دادەنرێت، زیندەبەچاڵکردن و نەخشەی گۆڕە بەکۆمەڵەکان و هەنسك و قیژە وهاواری مرۆڤە غەمگینەکانە.جەلادەتی کۆتر باسی تابلۆکانی ژێر زە مینە خورافییەکەی بۆ مستەفای شەونم دەکرد، کە ناوی تابلۆی شاری مۆسیقارە سپییەکان دەهێنێت، مستەفا شەونم هاوار دەکات تۆ ئەوی، تۆ جەلادەتی کۆتری ڕاستە قینەیت نەك جەلادەت ئیسماعیل.مستەفای شەونم ئاشکرای دەکات کە لە ساڵی حەفتاو نۆوە کار بۆ کۆکردنەوەی تابلۆ دەکات بۆ موسای بابەك، هەروەها دەڵێت من یاریدەدەری دکتۆر موسای بابەکم، لە بازنەکەی ئەودام، کە تۆڕێکی جیهانیە. "مستەفای شەونم وەڵامی نەدامەوەو گووتی: جەلادەت هەستە، هەستە ئێستا دەبێت بێیت لەگەڵمدا، منیش نهێنییەکی گەورەم هەیە نیشانت بدەم.پێکەوە لە گێلاسی سپی چووینە خوارێ..مستەفای شەونم لە ناکاو لە ناوەڕاستی ئەو شوێنە خاپوورەدا وەستاو گووتی: گەر ئەو تابلۆیە نەبایە تۆ بۆ هە تاهەتایە وندەبوویت.دەروازەی ژێرزەمینێکی تاریکی دەرخست و بە منی گووت: جەلادەتی کۆتر، بەخێربێیت بۆ نهێنیترین مۆزەخانەی سەرزەوی، بۆ شاری ئە و تابلۆیانە ی لە مردن ڕزگاربوون .بۆ وڵاتی نیگارە نهێنییەکان." (بەختیار عە لی، ٢٠١٣، ل ٦٠٩-٦١٠)جەلادەت بە هاوڕێیەتی مستەفا شەونم دەچن بۆ ژێرزەمینێکی قووڵ و تاریك، لەناو تاریکییەکەدا نزیکەی سەد مەتر ڕۆیشتن لە دیوارێکی تاریکی دیکەدا دەرگایەکی چکۆڵە و نهێنی دیکەی کردەوە لەوێوە چوونە ناو هەمان ئەو هۆڵەی کە لە کاتی خۆیدا لە گەڵ دکتۆر موسای بابە ك پێیان خستبووە ناوی، جەلادەت سەرسام دەبێت و توشی ڕاڕایی دە بێت و تێگەیشتنی ئەو دۆخە دەکەوێتە دەرەوەی توانای تەفسیری مرۆڤەوە.بە بیستنی هەواڵی ئەو کۆبوونەوەیە کە شەونم باسی دەکرد، جەلادەت لە خۆشی ئەوەی کە هەواڵی موسای بابەکی پێگەیشت هاواری لێهەستا، بەڵام مستەفای شەونم، شوێنی بابەك بۆ جە لادەت ئاشکرا دەکات کە شوێنێکە لە جێگایەکی دووری دونیایە، لە شوێنێکە لەسەری ئەو سەری ئەو ژێر زەمینەدایە، لەخاڵێکی تری ئەم تونێلە ناکۆتایەدا چاوەڕوانی جەلادەت دەکات. شەونم بە جەلادەت دەڵێت: من و تۆ دەبێت هەر ئەمشەو سەفەرێکی دوور و درێژ لە م ژێر زە مینەوە بەرەو تونێلێکی بێکۆتا بکە ین کە بە هەموو خۆرهەڵاتدا تێدەپەڕێت. مستەفا شەونم بە جەلادەت دەڵێت: من شتێك دەبینم لە شێوەی شورای چین بەڵام لە ژێر زەوی، هونەرمەندان

لە بری ئەوەی بۆ پادشاکان دروستی بکەن بۆ پاراستنی خۆیان دروستی دەکەن، کە لە ژێر زەویدایە، لە دیوێکی نادیاری دونیادا لە کۆنەوە تا ئێستا و لە داهاتووشدا، لە سەردەمەکان و ڕۆژگارەکان تا قیامەتیش هەر دەمێنێت، مرۆڤ یان دەبێت پاسەوانی جوانی بێت یان دە بێت لە مردن ڕابکات، ئەوسا دەتوانێت بێت بۆ ئە و مەملەکەتە، لە ژێر هەر شارێکی ئەم وڵاتە کۆمەڵێك پیشانگای ئاوە ها نهێنی هە یە، لە سەردەمەکانی تریشدا دە چنە ژێرەوە و وندەبن، لە سەردەمێکی تردا دێنەوە دەرێ یان وە ك خۆیان یان بە شێوەیەکی تر .تەمەنی پاسەوانی جوانی و ئە و خەرەندە زۆر دێرینە، خودی پاسەوانانی جوانی بە شێکن لە سوپایەکی گەورەتر، بەڵام هەریەکەیان بە تەنیا ئیشدەکەن، هەریەکەیان ژێرزەمینێکی نهێنی بۆ خۆی دروست دە کات، دواتر سە یر دەکات ئەوەی دروستی کردووە بەشێکە لە ڕێگایەکی گەورەتر، خاڵێکە لەسەر تۆڕێکی نهێنی گە ورەتر. هەموو ئەو شوێنانە کە سیفەتی ڕەنگی سپی چووە تە سەریان، لە شوێنی واقیعی بۆ شوێنی فانتازی گۆڕاون، قە ڵای زۆر، تەنها لە شارە فانتازییەکاندا دەشێت هەبێت، لە شارە واقیعییەکاندا تەنها قەڵایەك دەشێت هەبێت یان منارە یەك دەشێت هەبێت. بۆیە ئەو تونێلە جیاواز لەو دنیاو واقیعەی لەسەر ڕووی زەوی هەیە گوزارشتکردنە لە دنیایەک و واقیعێکی تر و شوێنێکی فانتازییە.

١٠ - شورای سپی:

ئەو شورایە فانتازیەیە کە شاری مۆسیقارە سپییەکان لە دەوروبەرەکەی جیا دە کاتەوە. "شاری مۆسیقارە سپییەکان شارێکە تا مرۆڤ نە چێتە ناوی نازانێت چییە ، شارێکی سپی بێسنوورە کە مرۆڤ هەرگیز نازانێت لە چ دەروازەیەکەوە دەچێتە ژووریَ، لە نێو دەریایەکی بەریندایە لە گیای سەوز، مرۆڤ دەتوانێت ئەو شورا سپییە گەورەیە ببینێت کە لەهەر چوارلاوە ئابلۆقەیداوە، ئەو شورایە ناکۆتایەی کە چەندە بە ناو شوێندا دەڕوات هێندەش بەناو کاتدا تێدەپەڕێت.شارێکە مرۆڤ دەتوانێت سەرەتاکەی ببینێت، بەڵام هەرگیز ناتوانێت بزانێت لە کوێدا تەواودەبێت." (بەختیار عەلی، ٢٠١٣، ل٧١٧- ٧١٨)شاری مۆسیقارە سپییەکان شارێکی سپیی بێ سنوورە ، بە شورایەکی سپییفانتازیی گەورە دەورەدراوە، سەرەتای دیارە بەڵام بێکۆتایە. ئەو پیاوە گەرمیانییە شەوانە لە ژێر تریفەی مانگە شەودا لە تاو زامی کچەکەی دەچووە ڕووتەن و دە شتایی بەڵکو تارماییەکی کچەکەی ببینێت، بە ڵام چ بینینێك لە و دیو شورایە کی نادیار کچەکەی لەگەڵ کۆمەڵێك منداڵی دیکەی غەمگین یاریان دەکرد. کە جەلادەت ئەردەلان سۆفی ناسی، هەستی بە نزیکییەك کرد لە نێوان خۆی و ئە ودا، کە باسی ئەو شورایەی بۆ کرد کە ئەو لەمدیویەوە دەوەستێت و مردووە کان لەودیوی دیوارەکەوە دەبینێت، وە ك ئەوە بوو حیکایە تی هە مان ئە و شە وانە بۆ بگێڕێتە وە کە لەگەڵ دالیا دە وەستان و لە نێوجەرگەی تاریکیدا مردووە کانیان دە بینی.جەلادەت باوە ڕی بە و پیاوە کرد کاتێك چیر ۆکی خۆی لە گەڵ ڕۆحە سەرگەردانەکاندا گێڕایەوە، کاتێك گوتی، دە توانێت مردووەکان ببینێت، دە توانێت شەوانە کچەکەی بانگبکات و سڵاو لەیەك بکەن. واتە شورای سپی دیواری شاری مۆسیقارە سپییەکانەو شورایەکە لەنێوان ژیان و مەرگدایەو زیندووەکان دەتوانن لەو شورایەوە کەسە مردووەکانی خۆیان ببینن، ئەمەش ئەو شورایە دەکاتە شورایەکی فانتازی کە لە واقیعدا هاوتای نییە.

١١ - شوێن و کەرەستەی سپی:

جگە لەو شوێنە فانتازیانەی باسکران لە ڕۆمانەکەدا دەیان شوێن و کەل و پەلی دیکە هەن، کە هەموویان ڕەنگیان سپییەو ئەمەش بووەتە هۆی ئەوەی مرۆکێکی فانتازی وەربگرن . بۆ نمونە پەردەی سپی ژوورەکانی موسای بابەک، کە پەردەیەکی فانتازی بوو تیشکێکی نهێنی بەناودا تێدەپەڕی، "ئەگەرچی زۆربەی پەنجەرەکان بە پەردەی سپی ئەستوور داپۆشرابوون، بەڵام تیشکێکی نهێنی لە هەموو جێگایەك بوو." (بەختیار عەلی، ٢٠١٣، ل١٤٤، یان جەلادەت دەڵێت: " ئەوەی بە منداڵی بینیم شارێکی گەورە بوو، زۆر زۆر گەورە، پڕبوو لە قەڵای سپی و بورجی سپی، باڵندە ی

سپی بە ئاسماندا دەڕۆیشتن، مۆسیقارم دەبینی لەسەر پاسکیلی سپی دەڕۆیشتن و کەمانیان لێدەدا، ئەسپی سپیم بینی لە مێرگەکانی دەوروبەردا دەلەوەڕان، شاربوو وەك هەر شارێك،" (بەختیار عەلی، ٢٠١٣، ل٢٦١). هەروەها دەیان ناوی جێگە و کەل و پەلی دیکەی سپی سەراپای ڕۆمانەکەیان داپۆشیوە مۆرکێکی فانتازییان پێ بەخشیوە، وەک : شارێکی سپی، شارێکی سپی سپی، قەڵای سپی، منارەی سپی، بورجی سپی، پاسکیلی سپی ، ئەسپی سپی، خەتی سپی، جلێکی سپیی بووکێنی، کراسێکی سپی، تەمێکی سپی، دەرگایەکی سپی، فلووتی سپی، دوکەڵی سپی، زەریای سپی، فەوارەی سپی، درەختی سپی، حەرفی سپی، هێلکەی سپی سیمرخ، هەموو شتێکی سپی..هتد.

ئەنجام:

- ناو نیشانی ڕۆمانی شاری مۆسیقارە سپییەکان، ناو نیشانێکی فانتازییە و لە شوێنی فانتازی و کەسێتیی فانتازی و ڕووداوی فانتازی پێکهاتووە.

- بەشێك لە شوێنە فانتازییەکانی ڕۆمانەکە لە بنەمادا شوێنی واقیعین، بەڵام نوسەر بەرگێکی فانتازی بەبەردا کردوون و کردوونی بە شوێنی فانتازی.

- لە ڕۆمانەکەدا کاتێك سیفەتی ڕەنگی سپی دەچێتە سەر هەر شوێنێك، دەیکاتە شوێنی فانتازی.

- لە پاڵ شوێنی فانتازیدا، شوێنی یۆتۆپیا و دیستۆپیا و ئیسکاتۆلۆجیا بەشێوەیەکی فراوان لە ڕۆمانی شاری مۆسیقارە سپییەکاندا بەکار هاتووە.

لیستی سەرچاوە کوردیەکان:

١- قورئانی پیرۆز، تەفسیری ئاسان، بورهان محەمەد ئەمین، ١٩٩٤-١٩٩٧، چاپخانەی ڕۆشنبیر.هەولێر.

٢- شاری مۆسیقارە سپییەکان، بەختیار عەلی، سلێمانی، چ ٤، ساڵی ٢٠١٦.

٣- بنیاتی جۆرەکانی ڕووداو لە ڕۆمانی کوردی باشووری کوردستان دا، ١٩٨٥-١٩٩٠، ڕێزان عوسمان مستەفا، هەولێر، ساڵی ٢٠١٠.

٤- گفتوگۆ لە ڕۆمانی کوردیی کرمانجیی خواروودا، د.جەلال ئەنوەر سەعید، سلێمانی، ساڵی ٢٠١٣.

٥- بەرنامەی تیۆری کۆرسی ئەدەب، ئەنوەر قادر محەمەد، ز.سلێمانی، ساڵی ٢٠١٥-٢٠١٦.

٦- هونەری فەنتازیا لە چیرۆکی نوێی کوردیدا، ڕوناك صلاح عەلی، نامەی ماستەر، زانکۆی سەلاحەدین، ساڵی ٢٠١٤.

٧- بنیاتی ڕووداو لە ڕۆمانی کوردی باشووری کوردستاندا، میران جەلال محەمەد، چاپخانەی ڕەنج، سلێمانی، ٢٠٠٩.

٨- - بنیاتی جۆرەکانی ڕووداو لە ڕۆمانی کوردی باشووری کوردستاندا ١٩٨٥-١٩٩٠، ڕێزان عوسمان مستەفا، هەولێر، ٢٠١٠.

٩- چیرۆکی کوردی ڕەخنەو لێکۆڵینەوە، سابیر ڕەشید، هەولێر، ساڵی ٢٠٠٥.

١٠- لە ناو گەدەی نەهەنگێکدا، عەبدوڵا سەڕاج، گۆڤاری بەیان، ژ ٣٢، ساڵی ١٩٧٥.

١١- سوریالیزم لە ئەدەبی کوردیدا، حەمە مەنتك، هەولێر، چ ١، ساڵی٢٠١١.

لیستی سەرچاوە عەرەبیەکان:

١- العجائبية في ادب الرحلات، رحلة ابن فضلان نموذجا، اشراف د. الخامسة علاوي، اعداد الطالب الماجستير عبد حمادي، سنة ٢٠٠٥.

٢- العجائبية في الرواية الجزائرية، د. الخامسة علاوي، دار التنوير الجزائر، سنة ٢٠١٣.

٣- الخيال الرمزي، جلبر دوران، ت علي المصري، بيروت، سنة ١٩٩٤، ط ٢. ٤
٤- العجائبي في الادب في منضور شعرية السرد، حسين علام، الجزائر، ط ١، سنة ٢٠١٠. ٥- ادب الخيال العلمي، محمد عزام، سورية -ديمشق، سنة ٢٠٠٣.
٦- تجليات العجائبي في الخطاب الروائي، بن دبلة جلول، رسالة الماجستير، باشراف هواري بلقاسم الجزائر، سنة ٢٠١١-٢٠١٢.
٧- قاموس مختار الصحاح، قاموس عربي- عربي، الرازي، سنة ٢٠٠٦.
٨- تمثلات العجيب في السيرة الشعبية العربية، صفاء ذياب، سورية، سنة ٢٠١٥.
٩- الخيال من الكهف الى الواقع الافتراضي، د.شاكر عبدالحميد، الكويت، سنة ٢٠٠٩.
١٠- شعرية الرواية الفانتاستيكية، شعيب حليفى، الجزائر، سنة ٢٠٠٩.

REFERENCES

Abdul Hamid, Shaker, (2009). Fantasy from the Cave to Virtual Reality, Kuwait.
Ali, Runak Slah, (2014). The art of fantastic in the Kurdish new story, Selahadin University.
Ali, Bakhtyar, (2016). White country musicians.Sulaimania, Fourth Edition.
Allawi, Al Khamse & Al Hamadi, Abd, (2005). The Wonders of trips literature, the journey of Ibn Fadhlan model.
Allam, Hussein, (2010). Miraculous literature in the narration of narrative poetry, Algeria.
Allawi, Al Khamse (2013). Wonder in the Algerian novel, House of enlightenment Algeria.
Al-Sahah, Mokhtar, (2006). Arabic-Arabic Dictionary, Al-Razi.
Amin, Burhan Muhemmed, The Asan interpret of Quran, Culture Press in Erbil.
Azzam, Mohammad, (2003). Science Fiction literature, Damascus, Syria.
Diab, Safa, (2015). Representations of the strange in the biography of the Arab people, Syria.
Duran, Gelber & Masri, T. Ali, (1994). Symbolic Fiction, Second Edition 2, Beirut.
Jalul, Ben Debla, (2012). Manifestations in the novelist discourse, Unpublished Master's Thesis, Algeria.
Khalifi, Sha'ab, (2009). The Poetry of the Fantastic Novel, Algeria.
Mentik, Hemed, (2011). Surializim in Kurdish literature, Erbil.
Mohammed, Anwer Qadr, (2015-2016). The theoretical program of literary lessons, Sulaimania.
Mohamed, Miran Jelal, (2009). The basic event in Kurdish novel in south of Kurdistan, Sulaimania.
Mustafa, Rezan Osman, (2010). The basic kind of the event in the Kurdish novel in south of Kurdistan 1985-1990, Erbil.
Rashid, Sabir, (2005). The Kurdish story criticism and research, Erbil.
Saeed, Jelal Anwer, (2013). The dialogue in Kurdish novel in south of Kurdistan, Sulaimania.
Seraj, Abdulla, (1975). In the stomach whale, bayan magazine, No 32.